

Révések

A BMSZKI dolgozóinak lapja

2006. június – IV. évfolyam 3-4. szám

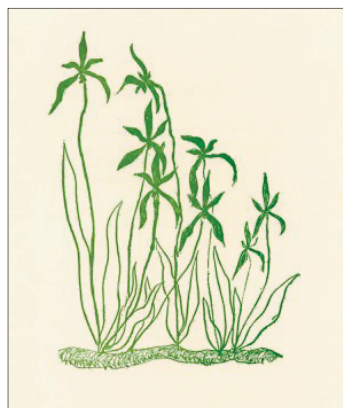
In Medias Res

„A társadalmi aktivitást elősegítő program a társadalmi integráció felé vezető „létra” első foka. A munkaerőpiactól legtávolabb lévő, súlyos problémákkal küzdő embereket célozza meg, ideértve az alkoholbetegeket és a kábítószerfüggőket, az egészségügyi és pszichiátriai problémákkal élőket, azokat az egyedülálló anyákat, akiknek kevés támogató kapcsolata van, a nyelvtudási gondokkal küzdő bevándorlókat, valamint a szakképzetleneket és az írástudatlanokat.

A célcsoport tagjai között sokaknak egyszerre többféle problémája is van. Bár a rendszeres munkavégzés a végső cél, a társadalmi aktivitást elősegítő programokban résztvevők közül nem mindenki lesz képes erre. (...) Emiatt a Holland parlament elfogadta a Szociális támogatásról szóló általános törvény módosítását: 1996. január 1.-től a törvény 144. paragrafusa az önkormányzatok számára lehetővé teszi, hogy a kötelező munkaerőpiaci együttműködési kényszer gyakorlatától bizonyos esetekben eltekintsenek. (...)

A társadalmi aktivitást elősegítő program résztvevői olyan programok közül választhatnak, amelyek vagy a munkaerő piaci részvételt támogatják, vagy a társadalmi részvétel egyéb formáit; a legtöbb program azonban mindkét elemet tartalmazza, és a programok „ötvözése” is egyre gyakoribbá válik.”

Fehér Boróka (ford.) Kísérletek a társadalmi aktivitás elősegítése terén – 22. o.

Szépítő

E havi számunkat Lénárd Sándor munkái díszítik. „Lénárd nem volt grafikus, de minden egyéb. Ezekkel a rajzocskákkal saját könyveit illusztrálta.”

Dávid Zoltán: Lénárd Sándor munkássága – 34. oldal

Ez + Az

„**Ki az alkoholista?** Bárki lehet, aki képtelen előre megmondani, hogy mi történik vele, ha megiszik egy pohárral. Az alkoholista napokig, hetekig, hónapokig vagy akár évekig is megvan ital nélkül. Amint azonban elfogyasztja az első pohár italt, nem lehet megmondani, mikor fogja abbahagyni az ivást. Lehet, hogy megáll az első egy-két pohár után, de az is lehet, hogy a lerészegedésig folytatja. Tehát az alkoholizmust a következő képpen definiálhatjuk: az alkoholista képtelen arra, hogy megjósolja mi fog vele történni az első pohár ital után.”

Dávid Zoltán: Kérdések, amik gyakran ismétlődnek. Válaszok, amik talán segíthetnek – 9. oldal

„Miért dolgozzam, ha nem is szeretem ezt a munkát és még csak meg se oszthatom senkivel?” Alapgondolatuk az, hogy a hátrányos helyzetű emberek (mint azt már említettem, a célcsoport csak részben hajléktalan emberek csoportja, mindenféle lakhatási nehézséggel küzdő emberrel, így bevándorlókkal és szegénynegyedekben lakó fiatalokkal is foglalkoznak) foglalkoztatásának nem csak a szakképzettség hiánya lehet gátja, hanem egyéb, perszonális és társas készségek és képességek fejlesztése, mint az önbizalom- vagy kreativitásnövelés, konfliktuskezelő tréning, stb. A foglalkoztatáson keresztül sikeres társadalmi integrációnak három fontos elemét különböztetik meg: motivációt, az önbizalmat és a társas kapcsolatokat.

Képzéseik során hozzánk hasonlóan ők is szerveznek álláskereső tréninget, számítástechnikai tanfolyamot, illetve felveszik a kapcsolatot potenciális munkaadókkal. Nagyobb hangsúlyt kapnak azonban a személyiségfejlesztő programok, a szabadidős csoportos tevékenységek (mint a foci, közös kirándulás, vadvízi evezés, színház- és mozilátogatás). Fontosnak tartják, hogy ne csak a jól mérhető mutatók terén legyenek sikeresek (x ember elhelyezkedett, y fő elvégezte a képzést), hanem a puha, kvalitatív és nehezen mérhető területeken is fejlődjenek az ügyfelek.

Fehér Boróka – Akkád Márta: Akkád Márta: A spanyolországi hajléktalanellátó rendszer bemutatása – 16. o.

Tartalom

(H)Arcok

- Lengyel Kriszta: Beszélgetés Földi Bettyvel 3. o.
Tatár Babett: Ha harc, hát legyen harc 5. o.

A lélek rezdülései

- dr. Molnár Gábor: Önmagára találhat-e a hajléktalan ember? 6. o.

Ez + Az

- Dávid Zoltán: Kérdések, amik gyakran ismétlődnek. Válaszok, amik talán segíthetnek 9. o.
Nagy István: Tapasztalatok az elhelyezkedettek körében 13. o.

In Medias Res

- Fehér Boróka - Akkád Márta: A spanyolországi hajléktalanellátó rendszer bemutatása 16. o.
Kubik Dóra: Emmaüs 20. o.
Nicaise, Ides - Meinema, Thea: Kísérletek a társadalmi aktivitás elősegítése terén (Fordította: Fehér Boróka) 22. o.
Dr. Győri Péter: Fenntartható közösségek: állandó otthonok - változó életek. Előszó 25. o.
Vida Judith: „Szabad a vásár!” 27. o.

Szépítő

- Dávid Zoltán: Lénárd Sándor munkássága 35. o.

Révészek

A BMSZKI dolgozóinak lapja

Megjelenik kéthavonta

Kiadja: Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményei

1134 Budapest, Dózsa György út 152.,

telefon: 06-1-320-3095, fax: 06-1320-3097

Felelős kiadó: Pelle József

Tördelőszerkesztő: Vida Judith

Korrektor: Oláh Judit

A szerkesztőség további tagjai: Budai Erzsébeth - Dávid Zoltán -
Horváth Ágnes - Keserű Zsolt - Kuharszky Tímea - Lengyel Krisztina -
Pándi Tiborné Ani - Oláh Judit - Preszl Éva

(H)Arcok

(H)arcok című rovatunkban olyan, a BMSZKI-ban dolgozó embereket szólaltatunk meg, akiket már régen ismerünk. A kérdés felvetődik, vajon mennyire? Csak egy arc, akivel találkozunk, talán néhány folyosói beszélgetésből van képünk róla, vagy a gondolatait, ars-poétikáját is ismerjük?

Rovatvezetők: Lengyel Kriszta és Preszl Éva
Alföldi utcai átmeneti szállás

Beszélgetés Földi Bettyvel, a Dózsa éjjeli menedékhely vezetőjével

Szeretettel köszöntelek itt a (H)Arcok című rovatban, kedves Földi Betty. A lábadozó és az éjjeli menhely vezetője vagy, ha valaki nem tudná. Szeretném megkérdezni, hogy mióta dolgozol a BMSZKI-ban, hogy kerültél ebbe a szakmába?

– Földi Bernadett vagyok, de Bettynek szólít mindenki egyébként.

– És melyik megszólítást szereted jobban?

– Nem szeretem a Bernadettet, Bettynek szólít mindenki. 2002 októbere óta dolgozom itt, amikor vidékről jöttem fel főiskolára tanulni, az Apor Vilmos Katolikus Főiskolán fogok most idén végezni, és akkor gondoltam, hogy a sulis mellett szeretnék elhelyezkedni dolgozni. Otthon is a segítő szakmában dolgoztam, pszichiátriai osztályon voltam ápoló, betegekkel foglalkoztam két évig, és onnan jöttem szociálpedagógiát tanulni.

A Dózsa Éjjeli menedékhelyen helyezkedtem el, mint szociális munkás. Akkor a lábadozó még csak téli időszakban működött, november 15-étől március végéig, időszakosan oda lettem áthelyezve, amikor kezdtem, az egészségügyi végzettségem miatt. Utána ez magától alakult, – mit kell ilyenkor mondani – belevetettem magam a munkába, hát nem tudom szebben fogalmazni... Vezetőváltás történt, Budai Erzsit felkérték az átmeneti szállás szakmai vezetőjének és kinevezték Szabó Adriennre a női éjjeli menedékhely vezetőjének, én

pedig Adrienn helyettese lettem.

– Ez mennyiben jelentett változást az életedben?

– Maga az, hogy vezető-helyettes lettem? Igazából semmiben nem változott sem a munkám, sem az életem, annyi, hogy ez nagyobb odafigyelést igényelt. A fapad szakmai munkáját koordináltam, próbáltam irányítani az ott folyó munkát, és az addig kialakult gyakorlatot. Miután Adrienn kisbát várta, én kerültem a helyére. 2005 októbere óta vagyok a fapad és a lábadozó vezetője. A lábadozó akkor már 2004. március 1-től a 24 órás

Egészségügyi Centrum betegszobájaként működött, 18 állandó férőhellyel, téli időszakban pedig 20 pályázatból finanszírozott férőhellyel.

2006. január közepén keresett meg az igazgatóság azzal, hogy találjunk ki valamit a nagy hidegre való tekintettel. Az ötlet az volt, hogy egy feltétel nélküli fapadot hozunk létre, de

nem volt semmi kivitelezve, és ezt ki kellett találni.

– Elég rövid időm volt beleszokni az új munkakörödbe, plusz egy új kihívásnak megfelelni, megszervezni egy vadonatúj ellátást – nem tűnik könnyű feladatnak. Hogyan fogadtad ezt a dolgot?

– Igazából nem volt a csapat új számomra, hiszen én közöttük dolgoztam.

– Igen, de nem vezetőként. Vezetőként „picit más”, nem? Itt főleg a felelősségre gondolok.

– Vezetőként kicsit más, sőt, nagyon más a munka. Irányítani 22 embernek a munkáját, és mindenre odafigyelni – de ebbe gyorsan bele kellett tanulnom. Adriennről tudott volt, hogy el fog menni, ezért nagyon-nagyon sok mindenbe bevont, így meg tudtam ismerni a munkáját, és betekintést nyerhettem a vezetői életbe. Tehát vezető lettem, és ugye októberben már elindult a krízis-időszak, amit leginkább a lábadozón érzünk ilyenkor: november 15-ig még csak 18 férőhelyünk van, de nagyon sok embert szeretnének elhelyezni valamilyen problémával, és ez úgy adta magát. Nehezebb nem volt, csak egy picit – inkább azt mondom, nehéz volt abból a szempontból, hogy hirtelen kellett gyors döntéseket hozni.

– Az a legkockázatosabb, mert mi van akkor, ha nem döntesz jól egy pillanatban?

– Benne voltam a lábadozó folyamatos működésében, tehát tisztában voltam azzal, hogy mit kell, és hogyan kell, és mik az elvárások, mind az igénybevevők, mind az irányítók szempontjából. Tehát tudtam az utcai szociális szolgálatok elvárásait, hogy az utcán talált embereket minden esetben elhelyezhessék. Vagy fapadon, vagy lábadozón. Amikor behozzák hozzánk, az elsődleges cél a lábadozó. És ilyenkor a „nemet mondasra” nagyon kell figyelni, mert sok esetben olyan embert szeretnének benyomni, aki valójában nem lábadozós eset: csak egy pici odafigyelésre van szüksége vagy kórházi elhelyezésre. Utána jött a krízis, jött a plusz férőhely. A nehézség januárban jött, amikor iszonyú hideg volt, mínusz 20 fokok, és valamit lépni kellett. Tehát akkor jött az ötlet, hogy egy feltétel

nélküli fapadot hozzunk létre.

– Mit jelent ez pontosan? Mire gondoltatok feltétel nélküiség alatt?

– Az egész úgy indult, hogy előző években az Alföldi utcában volt férőhelybővítésünk nők részére, tehát áthelyeztünk a téli időszakra kb. 30 nőt, és így mi itt nagyobb férőhellyel tudtunk működni, nyitottabbak voltunk, mi voltunk az első befogadó hely. Ugye női szálló sokkal kevesebb van Budapesten,

mint férfi. Összesen két női menhely van rajtunk kívül, abból az egyik a Fűtött utca, aminek ismerjük a körülményeit, a másik a Podmaniczky utca, amit hiába bővítenek 15 férőhellyel téli krízis idején, ez nagyon kevés sokszor. Tehát 6 órakor már ránk telefonálnak, hogy átirányítanak hozzánk 10-15-20 embert, hogy fogadjuk őket. Ilyenkor a probléma az, hogy ott nem kérnek semmilyen papírt sem, mi pedig kérünk. Ilyenkor nehéz megértetni, hogy ez nekünk igenis kell, szükségünk van ezekre a papírokra – leginkább azért, hogy érezzék azt, hogy valamit tenniük kell a beengedésért, az alvási lehetőségért, a fürdésért, stb. Úgy indultunk neki a télnak, hogy most nem lesz női férőhely-bővítésünk az Alföldiben, ennek ellenére egyik napról a másikra kellett kitalálni, hogy ezt a feltétel nélküli fapadot hogyan hozzuk létre. Az első ötlet az volt, hogy az Alföldi utcában lesz, de átbeszéltük, és inkább azt találtuk, hogy ismét női férőhelyet bővítünk az Alföldiben, és hozzánk jönnek a feltétel nélkülik.

– Tehát ezt bárki igénybe vehette?

– Ezt bárki. Ez tényleg feltétel nélküli volt, nem kértünk orvosi igazolásokat, nem kértünk semmit, majd amikor megszokta az intézményt, akkor mondtuk azt, hogy most már el kellene menni ÁNTSZ-be, illetve tüdőszűrést csináltatni Ezt meg is szerveztük, beszéltünk az ÁNTSZ-esekkel, csináltunk egy kis útmutatót, hogy hogyan lehet eljutni az ÁNTSZ-be, a tüdőgondozóba, mikor lehet odamenni... Január 22-e volt itt

az első éjszakájuk. Akkor még nem volt nagy tömeg, de miután elkezdett terjedni a híre, hogy ide be lehet jönni, és a férfiaknak is, egyre többen jöttek. Úgy tudtuk elhelyezni az embereket, hogy az emeleten maradtak a mi állandó fapados nőink, a földszinten voltak a férfiak és vegyesen a nők illetve a párok, ez vonzotta az embereket. Többen jöttek át más szállóról, mert itt kisebb volt a létszám, és kevesebb volt a konfliktus, és

hála istennek olyannal is találkoztunk, aki első intézményként vette igénybe a fapadot, és erre nagyon büszkék voltunk, hogy helyet tudtunk biztosítani azoknak, akik semmilyen intézmény felé nem voltak eddig bizalommal.

– Azt mondtad, kevesebb volt a konfliktus. Ez nem furcsa, hiszen az intézmények minél több szabályt igyekeznek felállítani a hajléktalanknak az intézmény igénybevételével kapcsolatban, így próbáljuk biztosítani a konfliktusok kezelhetőségét?

– Nálunk is voltak ilyen szabályok, de ezek jól kialakultak és működtek a női fapadon. Problémás ügyfeleink nem voltak, ami problémát jelentett, az az alkohol- és pszichiátriai betegek. Nagyon nagy számban találkozunk olyan pszichiátriai beteggel, akinek nincs betegségtudata, és így nem tudjuk eljuttatni orvoshoz, hogy egy gyógyszer-beállítás elinduljon vagy esetleg egy orvosi kivizsgálás. Meglepő volt azonban az, hogy az alkohol nem volt olyan nagymértékben jelen. Tény, hogy voltak ittas emberek, akik be akartak jönni, és be is tudtak jönni, de ezt le tudtuk építeni. Tehát megbeszéltük, ha bejön, akkor leadja az alkoholt, és reggel visszakapja. Ez tudott működni. Leadták az italt, bent italozás nem folyt, és ennek örülünk.

– Meg tudnád fogalmazni ennek az ellátási formának a másságát, illetve,

hogy a team hozzáállása mennyiben volt más?

– Igazából a teamben az okozott gondot, jelezték a kollégák több alkalommal is, hogy a papírok kellenek, és ezt hogy oldjuk meg. Utána, egy-két héten belül csináltunk egy kis útmutatót, hogy hogyan jutnak el az ÁNTSZ-be, tüdőszűrésre az emberek, amit ki is osztottuk folyamatosan. Rendszeresen tartottunk lakógyűlést. Általában egy hónapban egyszer szokott lenni a sima fapadon, legalábbis nálunk, lakógyűlés, most minden héten tartottunk. Itt elmondhatták a problémákat, hogy mit szeretnének, és erre mi is tudtunk reagálni, hogy mi mit szeretnénk, mit tudunk nyújtani, min tudunk változtatni, és hogy hogyan folytassuk tovább.

– Tehát interaktív volt az együttműködés?

– Abszolút. Folyamatosan beszélgettünk velük. Lehet, hogy ezt nem kéne mondanom, de itt egy kicsit megállt a szociális munka is. Ilyenkor sokkal nehezebb szociális munkát folytatni, mert a krízis-ellátásban mi aktívan részt vettünk, a nőkkel való esetkezelés egy kicsit visszafogottabbá vált, hogy tudjuk azokat a férfiakat és párokat segíteni, akik első intézményesként hozzánk jöttek, és

hogy valahova tovább jussanak. Erre volt is példa. Összesen 4 párunk volt ebben az időszakban, és őket tovább tudtuk nyomni páros szállóra. És ami a legpozitívabb élményünk volt, hogy egyik este egy fiatal párt irányított hozzánk a Vöröskereszt, akik egy kutyával együtt jöttek. Ez a kutya azon az éjszakán életet mentett. A lábadozó részlegen volt éppen egy fiatal lány, aki pszichiátriai beteg volt, és szuicid szándéka volt éppen, és arra mentünk be egyik este, hogy a nyakára kötötte a kötelet. Az orvos megvizsgálta, beutalta őt kórházba, de amíg a mentő megérkezett, ő a kutyával tudott beszélgetni, és ez nagyon pozitív hatású volt. Megfordult a fejünkben az is, hogy létre kéne itt

„...erre nagyon büszkék voltunk, hogy helyet tudtunk biztosítani azoknak, akik semmilyen intézmény felé nem voltak eddig bizalommal.”

„...egyik este egy fiatal párt irányított hozzánk a Vöröskereszt, akik egy kutyával együtt jöttek. Ez a kutya azon az éjszakán életet mentett.”

hozni egy kutyaboxot, egy állandó kutyával, de elvetettük ezt a gondolatot, mert nem biztos, hogy a nők gondoznák.

– Milyen tapasztalatokkal zártok le a téli ellátást, és mi az, amit esetleg megtartanátok belőle? Ez az interaktivitás elég érdekes...

– Ez működik is tovább, most is közösen beszéljük meg azt, amit a team szeretne, és amit a lakók szeretnének. És ők mindig visszajeleznek. Ha nem jó nekik valami, akkor megpróbálom elmagyarázni, hogy miért kellene így működni. Súlyos probléma volt például a dohányzás, ugye nagyon sokan nem dohányoznak a hajléktalanok között, itt nálunk sem a nők között. Ők kénytelenek

voltak elviselni a dohányfüstöt és a cigarettacsikkeket, mert a szobában is rágyújtottak. Amikor vége lett a feltétel nélkülinek, úgy alakítottuk át a fapadot, hogy az emeleti szint abszolút dohánymentes. Akik pedig a földszinten vannak, azok vagy a kijelölt helyen dohányoznak, vagy kimennek az udvarra. Ez ki is alakult, és nagyon pozitívan tud működni. Ez egy közösség döntése volt, és a problémát is ők vetették fel. Nekünk meg valahogy meg kellett oldani, mert azt nem engedhettük meg, hogy valaki emiatt ne jöjjön be aludni. Március elejétől, pedig folyamatosan építettük le a létszámot, mindenkinek szállást kerestünk, ehhez a már meglevő intézményi struktúrát jól tudtuk

használni, attól függően, hogy az ügyfél mit szeretne. Így március végére összesen tíz emberünk maradt. Őket pedig tartósan próbáltuk elhelyezni. Egy bácsit nem sikerült, mert ő folyamatosan utcán él. Ezt el kellett fogadnunk. Egyébként, habár eleinte volt némi ellenállás az ellátással kapcsolatban, a tél végére a team egyöntetű véleménye az volt, hogy kell ez az ellátás, és ha szükséges, jövőre is nekivágunk.

– Köszönöm a beszélgetést, és további jó munkát a teamnek és neked.

Lengyel Kriszta
Alföldi utcai szállás

Ha harc, hát legyen harc

Visszavonhatatlanul kitört a VAKÁCIÓ! Persze ezt inkább így kellett volna írnom: vakáció, csupa, a kicsinél is kisebb betűvel. Aki gangos pesti bérházban lakik, és a folyosóra néznek az ablakai, az tudja, miért.

Mert a földszinten lakó cigánycsalád Józsikája – akit a közös képviselő csak törpeterroristának nevez – és a másodikon lakó Bence gyerek, fittyelhányva az amúgy ilyen rendes polgári környéken kötelező előítéletre, („És cigány lakik a házban? – Óh, csak egy család a földszinten, de nagyon rendesek”, vagy: „Igen, a földszinten. Nem fizetik a közösköltséget, és folyton eresztik a vizet az udvari csapról, a magnót meg bömböltetik éjjel-nappal” attól függően, hogy épp lakást kívánunk eladni, vagy a rokonnak panaszkodunk), szóval fittyet hányva minderre, közösen rugdossák a labdát a falnak. Beszélni nemigen beszélnek, mert a magas falak által körbezárt udvar úgy felerősít minden egyes csattanást, hogy amúgy sem hallanák egymás hangját. Félreértések legalább kizárva.

Közvetlen szomszédunk Patríciaja, és még egy, az ismeretlenség homályából felbukkanó kislány, aki mellesleg eddig is a házban lakott, csak ugye iskolaidőben észre se veszi az ember... ők meg a függőfolyosón rolleroznak körbe-körbe, és a kanyarokban vadul visítanak. A tesója hazafelé jövet végignyomja az összes kaputelefont, bár az is lehet, hogy csak minket részesít kitüntető figyelmében. Mindenesetre mire felvenném a telefont, mindig elhallgat és fél perc múlva már hallom is a Danit, ahogy robog a folyosón.

Még sose szóltunk rá senkire, előbb-utóbb úgyis megteszi valaki más, mi meg azzal vigasztaljuk magunkat, hogy ha majd a mi gyerekünk... és reméljük, hogy mégis kap engedély a „plázs”, mert akkor legalább két hétig kicsit

csöndesebb lesz a ház. Bár az utóbbi napok eseményei rácaffoltak erre.

Szemben ugyanis egy idősödő házaspár lakik kamasz lánygyermekükkel. S hát sajnos középiskolásként is időmilliomos lesz az ember így nyáron, és lássuk be a generációs különbségeket csak fokozza, ha a munkánélküli papa naphosszat össze van zárva a túltengő hormonok miatt amúgy is hisztis lányával. A koradélutánok a legrosszabbak. Ilyenkor jelenik meg általában a lány barátja, roppant romantikus módon mindig egy szál vörös rózsával a kezében, majd jó másfél-kétórás magnóüvöltetés következik. Amikor már épp kezdek megőrülni a harmadszor is végigpörgő romantikus válogatástól, Pista bácsi kiabálása vet véget gyötrelmeimnek. De hiába minden veszekedés, rábeszélés, a műsor minden délután újratekődik.

Tegnapelőtt azonban változás történt. Pista bácsi úgy döntött más taktikát választ lánya meggyőzésére. Alig csendült fel hogy „marad egy jel, amit itt hagyunk, ha”, mikor új dallamok kezdtek áradni az éterben, sőt nem is áradtak, hanem egyenesen zengtek, betöltve lakásunk legeldugottab zugát is, és hiába volt minden kiabálás és kérlelés, Pista bácsi nem rendült meg. Sőt, valószínűleg ráérezett az öreg a dolog ízére, mert azóta meg azt hallgatom délutánonként: „Zöldre van a, zöldre van a palavesszőm festve. Azzal írom a leckémet este. Tegnap este a leckémet írtam, írtam, eltörött a palavesszőm, sírtam.”

Hát lassan én is sírok. És azon gondolkodom: be kellene szállnom. Ha harc, hát legyen harc.

Tatár Babett
Módszertan

A lélek rezdülései

A pszichiátriát a hétköznapi ember gondolkodásában titkok lengik körül. Ez hatványozottan igaz a hajléktalan emberekre, hiszen körükben gyakran fordulnak elő lelki zavarokkal küzdők. A rovat megkísérli fellebbenteni a fátylat a lélek bajairól.

Rovatvezető: dr. Molnár Gábor
pszichiáter – neurológus, Dózsa Krízis Orvosi Szolgálat

Önmagára találhat-e a hajléktalan ember?

A hajléktalanság a fejlett társadalmak komoly problémája.

A hajléktalanná válás tulajdonképpen kiilleszkedés a társadalomból, hosszú, strukturált folyamat. Általában a munkahely elvesztésével kezdődik, ami feldúlja a családi életet, többnyire váláshoz vezet és a szenvedő fél előbb-utóbb az utcán találja magát. A hajléktalan életmód rendkívül sajátos, és általában csak a személyiség feladásával lehet hozzá alkalmazkodni. Fel kell adni a korábbi szokásokat és gyakran olyan tevékenységeket kell végezni, amiket szégyel az ember. Ilyenek a koldulás, a kukázás, az üvegek, a hulladékok gyűjtése, esetleg apróbb lopások. Mindezek komoly mértékben csökkentik a hajléktalanok önértékelését, és az élet céljává egyszerűen csak a napok túlélése válik. Tervezni nem nagyon lehet, mindennapos a stressz, melynek csökkentésére sokan az alkoholizmusba menekülnek.

Kérdés tehát, hogy hogyan találhat önmagára a hajléktalan ilyen állapotban, sőt, egyáltalán önmagára találhat-e?

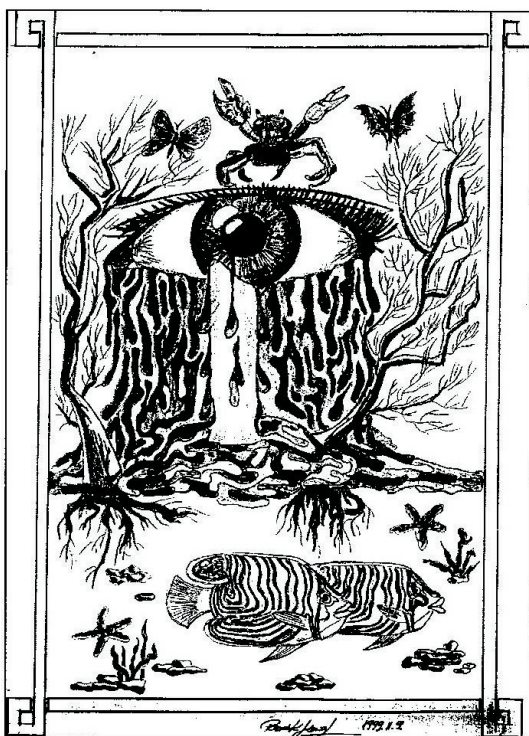
Kérdés tehát, hogy hogyan találhat önmagára a hajléktalan ilyen állapotban, sőt, egyáltalán önmagára találhat-e?

A válaszhoz először jobban meg kell ismerni a hajléktalanság lényegét.

1998 óta gyűjtöm a hajléktalanok művészi képeit. Közel 30 hajléktalan alkotó több mint 100 művéből azokat a képeket válogattam ki, amik szimbolikus formában mondanak valamit a hajléktalanság lényegéről. Meggyőződésem, hogy a művészi

ábrázolások hozzásegítenek a hajléktalanság jobb megértéséhez.

Parák József művének a „Kirekesztés” címet lehetne adni (1. kép). A szürrealista alkotás a gazdag, lüktető életet ábrázolja, közé-

1. kép

szálja, hiszen az élet szép, vidám és tarka, csak éppen a hajléktalan van belőle kirekesztve. Csak nézheti ezt a sürgést-forgást, nem vehet részt benne, emiatt legfeljebb szomorkodhat. Mindenkinek van hova hazamennie, csak neki nincsen. Pedig ő is él, nem véletlen, hogy ez a hatalmas könnyező szem egy félbevágott fatörzsön ül.

A hajléktalanok többsége tehát magányos és emiatt gyakran szomorú. Ez tükröződik Molnár Ferenc „Depresszió” című képén (2. kép). Egy magába roskadt fekete emberi alak ül a széken,

egyetlen társa az apró cica. A fejét a tenyerébe temető ülő ember tipikusan a depresszióra jellemző pózt vesz fel. Van Vincent Van Gogh-nak is egy hasonló képe, amit előszeretettel idéznek a szomorúsággal foglalkozó pszichiátriai művek. Érdekes, hogy hősünk egyetlen társa nem a hűséges kutya, hanem a hízog macska. A külvilággal a kapcsolatot a szépen kidolgozott hatalmas ablakon keresztül lehet tartani, amelyen beáramlik a világ. Az ablak egy fekete-fehér körrel van ugyanis kapcsolatban, a kör pedig a világmindenség univerzális szimbóluma. Igaz, a bent ülő embert nem nagyon érdekli, hogy mi is történik odakinn. Ám a világ sem egységes, a kör egyik része fekete, a másik nagyobbik része fehér, de az ablakon keresztül csak a feketeség áramlik be.

Az utcai élet nemcsak nehéz, hanem veszélyes is, ez is megjelenik az alkotásokban. Az élet szörnyűségei gyakran démonok, sárkányok és szörnyek alakjában tükröződnek a képeken. Ez látható Csák László „Fekete sárkány” című rajzán (3. kép). A sárkány a magyar népmesékben mindig negatív, gonosz szereplő. Általában előbb-utóbb akad egy legkisebb királyfi, aki legyőzi, de eddig az eseményig nagyon sokan elpusztulnak a szörnnyel való küzdelemben. Igaz, a mesében többnyire sikerül feltámasztani az elhulltatkat, de az élet nem mese. Csák László sárkánya koromfekete, tehát nagyon gonosz. A hajléktalan lét is tele van veszéllyel, nehézséggel, meg lehet betegedni, télen akár meg is lehet fagyni. Igaz, ha hihetünk a népmeséknek, akármilyen fekete is egy sárkány, végül mégis legyőzhető.

A hajléktalanság bármennyire is

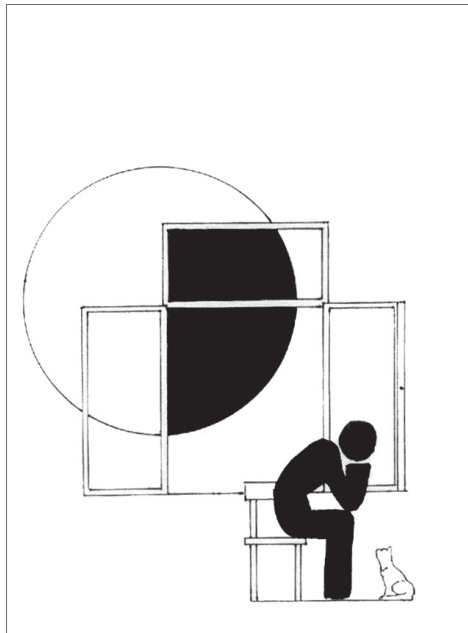
nehéz, van bizonyos romantikája van – bár kevesen – olyanok is, akik ezt az életet választják. A hajléktalan ugyanis abszolút mértékben szabad, tulajdonképpen csak a létfenntartás nehézségei jelentenek kötöttségeket. Ez a nagyfokú szabadság tükröződik Varga József Károly „Vándormadár” című hevenyészve odavetett vázlatán. A képen egy daru vagy gólya repül fenn a magasban, alul a földön két, éppen imára kulcsolódó kézfej látható. A madár jelképezi a hajléktalan végtelen szabadságát, de közben szüksége van a földiek áldására, gondos figyelmére.

A hajléktalansággal kapcsolatos életérzések

tehát tükröződnek a hajléktalan művészetben, segítségükkel jobban meg lehet érteni ezt az életformát. Kérdés, hogy ebben a létben önmagára találhat-e az ember? Jelenleg a szociális munka alapvető elképzelése, hogy a hajléktalan csak akkor találhat önmagára, ha egyben visszatál a társadalomba is. Ezt szolgálják a rehabilitációs programok, a kollégiumszerű lakás biztosítása és lehetőség szerint a munka világába történő visszavezetés, ami leggyakrabban takarítói vagy utcaseprői állást jelent. De szerény számban működnek átképző programok is, ahol szociális gondozást, számítógép kezelést, stb. lehet tanulni, állami támogatással.

Van emellett egy „konvencionális” társadalmi hajléktalan létforma is. Az otthontalan este elfoglalja ágyát valamelyik éjjeli menedékhelyen, ahonnan reggel távoznia kell minden nap. Itt, vagy más közfürdőben tisztálkodik, az ingyenkonyhákon étkezik. A nappalt eltöltheti a nappali melegedőben. Ruházkodik az adományokból, amit különféle helyeken

osztanak, erről kapnak tájékoztatást. Ha pénzt akar szerezni, hajléktalan újságot árulhat, üvegeket gyűjthet, amit beválthat, hulladékot kereshet, amit a MÉH-nél eladhat, esetleg koldulhat, kukázhat, ritka esetben akár lophat is. Szemléletesen ábrázolja ezt a hajléktalant Beer Géza „Hajléktalansors” című rajza (4. kép).

2. kép

elmaradhatatlan bakancsal, amire nagy szüksége van az utak hosszas koptatásánál. Tehát a hajléktalan él ugyan, de elveszti személyiségét, emberi mivoltját Beer Géza szerint. Vajon egyáltalán lehetséges-e, hogy az otthontalan a hajléktalan létben is önmagára találjon és ne vesszen el teljesen?

A kultúrtörténeti adatok arról szólnak, hogy voltak hajléktalanok, akik ebben a létformában is spirituális életet tudtak élni. Kántor Árpád pszichológus szerint a görög mitológiában a hajléktalan archetípusa Philoktétész, aki megkapta Heraklész varázslatos íját és nyilait, de egy hazugság miatt szörnyen bűzös és nem gyógyuló fe-

kély alakult ki a lábán. A görögök nem bírják a szagot és azt, hogy a beteg üvölt a fájdalomtól, ezért a hőst kiteszik egy lakatlan szigetre, tehát kiközösítik. Ugyanakkor kiderül, hogy a Trójai háborút a görögök csak Philoktétész nyilaival tudják megnyerni, így kénytelenek visszafogadni a harcost, aki csak hosszas unszolásra áll kötélnek. A táborban Aszklépiosz fia, Makhaón, az orvos meggyógyítja, majd Philoktétész halálosan megsebesítvén Pariszt, megindítja Trója pusztulását. Itt egyrészt a hajléktalan hős olyan dolgot birtokol, amire a közösségnek is szüksége van, így mindenképpen vissza kell hogy fogadják. Másrészt Philoktétész jól berendezkedett a kényszerű magányban, ezért csak hosszú unszolásra megy vissza társaihoz.

Az ókori görögök híres hajléktalanja a színopéi Diogenész (Kr.e.40-4-323), a nagy filozófus, aki vándorolt, és hordóban élt. Azt hirdeti először az emberiség történetében, hogy vissza kell térni a természethez, mert minden rossz forrása a civilizáció. Kritizálja a vallást és elutasítja a gondviseléshitét. Fontosnak tartotta a lélek művelését, és azt, hogy az ember teremtsen meg saját bensőjének rendíthetlenségét. Egyrészt a szenvedélyeket, a vágyakat, az igényeket az ész segítségével meg kell fékezni, amivel csökken az egyén függősége a külvilágtól. Másrészt meg kell acélozni a jellemet, hogy bátor lelkülettel viselni lehessen a kikerülhetetlen rosszat.

Az ókori Kínában a Kr.e. IV.száz.
3. kép

zadban alakult ki a taoista filozófia, ami kifejezetten a társadalomból való kivonulást hirdeti. "...a bölcs ember a nem-cselekvés tevékenységével él, s a szavak nélküli tanítást valósítja meg..." Keresik a "Tao"-t, a természetes világrend törvényét, amelyet a bölcs ember csupán szemlélni kíván, hiszen ez ugyanis minden körülmények között magától érvényesül. Fontos tevékenység a meditáció és a természet csodálata.

Indiában a hinduizmus életvitelének 4. stádiumában az ember otthagyja az otthonát, minden bir-

toka egy ágyékkötő és egy alamizsnás szilke, amivel koldus-szerzetesi életmódot folytat. Ez a stádium az öregkor stádiuma, amikor már csak spirituális életet élnek. A hindu társadalom megérti ezt az állapotot és a koldust ellátják alamizsnával. Az élet 4. stádiuma minden pillanatban nyitva áll az ember előtt, amennyiben érett rá, és a hívás ellenállhatatlan, ami általában az öregek korában szokott bekövetkezni.

Általában az aszketizmus a legtöbb kultúrában előfordult, így az ókori Görögországban és a kereszténység-nél is. Az aszketizmus egy életelv, amelynek jellemző vonása a szükségletek kielégítésétől való túlzott tartózkodás, az élet javairól való lehető legteljesebb lemondás, valamely erkölcsi vagy vallási eszmény elérése céljából. Talán legmagasabb szinten Indiában művelték, ahol külön meditációs, lelki és testi gyakorlási technikák is kialakultak az askéta életvitel megfelelő folytatásához.

Természetesen a mai modern élet rengeteget változott, így nem lehet követni a régmúlt idők gyakorlatát, de a pszichoterápia sokat meríthet az ókori tapasztalatokból. Vannak ma is olyan emberek, akik értelmet talál-

nak a hajléktalanságban. Állítólag a hajléktalanok 4%-a, az "igazi csövesek", önként választják ezt az életformát. Vannak persze érdekes történetek, amik arra utalnak, hogy elvben a hajléktalanságban is önmagára találhat az ember. Egyik betegünk életének utolsó éveiben még meg tudta írni

4. kép

hajléktalanságának tapasztalatait, két könyvét sikerült még CD formátumban megjelentetnie. Egy másik hajléktalan bölcs mondásait kezdte papírra vetni. Egy okos és bölcs hajléktalan életútjából még dokumentum filmet is csináltak, aki Diogenész követőjének vallotta magát. Tulajdonképpen a hajléktalan művészek is megtalálják ebben a létben is magukat és életérzéseiket, meglátásaikat alkotásokba öntik. Ennek ellenére, a nagytöbbség számára valószínűleg a társadalomba való visszavezetés lenne a helyes út, ehhez kell megtalálni a sajátos formákat és itt kell megtalálnia a hajléktalannak önmagát, szembenézve életútjának viszontagságaival.

dr. Molnár Gábor
Orvosi Krízis Szolgálat

Irodalomjegyzék:

1. Coomaraswamy A.K.: Hinduizmus és buddhizmus. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1994.
2. Kántor Árpád: Philoktétész, a hajléktalanság archetipusos háttérre. TDK munka, 2004 (kézirat)
3. Lendvai L. Ferenc: A gondolkodás története. Móra Ferenc Könyvkiadó. 1983.
4. Molnár Gábor: A hajléktalanok egészségügyi ellátása, különös tekintettel pszichés állapotukra. In: Élethelyzet-életminőség, zsákutcák és kiutak. Glatz Ferenc és Vizi E. Szilveszter (szerk.). Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2002, 137-161. old.
5. Molnár Gábor: Bevezető egy hajléktalan képkiállításához, Révész, II.évf. 4-5.szám, 2004. augusztus-október, 27-29. old.
6. Pais István: A görög filozófia. Szerzői Kiadás, Budapest, 1992.
7. Szigeti Györgyné, Vári Györgyné, Volczer Árpád: Filozófiai Kislexikon. Kossuth Kiadó, 1970.

EZ+AZ

EZ egy lehetőség arra, hogy leírd a gondolataidat, véleményedet munkádról, tapasztalataidról, érdekes és hasznos hírekről.

AZtán meglátjuk.

Rovatvezető: Dávid Zoltán
Váltó-Ház

Kérdések, amik gyakran ismétlődnek – Válaszok, amik talán segíthetnek

(A szenvedélybetegség koncepciója)

Mit tekintünk addikciónak, függőségnek?

A függőség és az addikció rokon értelmű kifejezések.

Akkor beszélhetünk függőségről, legyen ez szerhasználat, magatartási, vagy viselkedési addikció, ha az súlyosan károsítja az egyén fontos működéseit (tanulást, munkát, szociális kapcsolatokat, természetes örömforrásokat), és ha az illető nem tudja korlátozni ennek a használatát.

Az addikció miatt a benne szenvedő időnként visszatér az adott szerhez, az addiktív viselkedéshez vagy kapcsolati formához annak ellenére, hogy ez funkcionális zavarokkal és számos negatív következménnyel jár.

Az addikció gyökere a személyben, nem pedig az adott szerben keresendő!

Vegyük például az alkoholt: legális és elfogadott szernek minősül társadalmunkban, mindannyiunk számára adott az alkoholfogyasztás lehetősége, ünnepi asztalainkról sem hiányozhat, néhány egyháznál a szertartás része. Vannak azonban, akik nem tudják biztonságosan használni: úgy tűnik, mintha nem tudnák, mikor elég belőle.

Viselkedési addikciók: Pl.: kóros játékszenvedély, munkaholizmus, sexmánia, internetfüggés.

Mi a fiziológiás függés?

Ha valaki ismételtén magához vesz valamilyen hangulatomódosító szert, mint amilyen pl. az alkohol vagy a heroin, akkor ennek eredményeképpen a teste hozzászokik ahhoz, hogy az adott anyagot megkapja. Ha a személy azután hirtelen leáll ezzel a szerrel, ez akut megvonási tünetekkel

járhat, mint pl. a delirium tremens az alkoholistáknál vagy a „hideg pulyka” (cold turkey) a heroinistáknál, ami olyan, mint egy súlyosabb influenza. Ezek a megvonási tünetek azt jelzik, hogy a test sóvárog az alkohol vagy a drog után, és fiziológiás függés alakult ki.

Azt, hogy az alkohol vagy drog milyen mértékben vált ki függőséget egy adott személynél, nem abból tudjuk megítélni, hogy abba tudja-e hagyni, hanem, hogy képes-e tartósan az adott szer és más hasonló hangulatomódosító szerek nélkül élni, anélkül, hogy sóvárogna utánuk.

Akaratgyengék a szenvedélybeteggek?

A fiziológiás függést nem azonosíthatjuk a szenvedélybetegséggel, amelyben a beteg még akarata ellenére is visszatér a droghoz. Gyakran hiszik, hogy a drogfüggőség az akarat gyengeségének következménye és bizonyítéka, vagy a személyiség fogyatékosága. Ez nem így van. Az alkoholisták és más szenvedélybeteggek a felépülésüket követően semmivel nem bizonyulnak gyengébb akaratúnak, mint az átlag populáció tagjai. Ha valamit megemlíthetünk ezzel kapcsolatban, akkor inkább arról van szó, hogy a szerhasználat folyamán nagyon erősen, bár hasztalanul, igyekeznek csökkenteni az adagot, vagy felhagyni a fogyasztással, hogy ismét kontrollálni tudják életüket.

A fiziológiás függés akkor is kialakulhat, ha valamely krónikus fájdalom kezelése során a személy rendszeresen szed fájdalomcsillapítókat.

Mi a társfüggőség, a kodependencia?

„A társfüggőség (kodependencia) olyan élet- és problémamegoldó minta, amely egy szenvedélybeteggel való interakcióban jön létre vagy erősödik meg. A társfüggő magatartást a viselkedési alternatívák beszűkülése jellemzi, egészen a mindenkori változástól való egzisztenciális fenyegetettség érzéséig. A kísérő jelenségek ugyanazok, mint a drogfüggőség kialakulásakor: a helyes önértékelés elvesztése, az érzelmek elfojtása, a védekező mechanizmusok erősödése, harc a kontrollért, a valóságérzés elvesztése, a személyiség összes készletének igénybevétele.”

Mivel hajléktalan ügyfeleink nagyon gyakran sérült („diszharmonikus”) családokból jöttek, és a velük foglalkozó segítők is járhatnak hasonló cipőben, létkérdés, hogy ismereteik legyenek a kodependenciáról.

Tehát kodependens az a személy, aki eltűri, hogy valaki más viselkedése alapvetően befolyásolja az övét, és energiájának nagy részét leköti más emberek viselkedésének a kontrollja.

Ki az alkoholista?

Bárki lehet, aki képtelen előre megmondani, hogy mi történik vele, ha megiszik egy pohárral. Az alkoholista napokig, hetekig, hónapokig vagy akár évekig is megvan ital nélkül. Amint azonban elfogyasztja az első pohár italt, nem lehet megmondani, mikor fogja abbahagyni az ivást. Lehet, hogy megáll az első egy-két pohár után, de az is lehet, hogy a le részegedésig folytatja. Tehát az alkoholizmust a következő képpen definiálhatjuk: az alkoholista képtelen arra,

hogy megjósolja mi fog vele történni az első pohár ital után.

Addiktív szer-e az alkohol?

Igen, néhány ember számára az. Valószínűleg addiktív a népesség mintegy tíz százalékának, és nem az a többi kilencven százalékának. Ez az arány kultúránként eltérhet.

Minden nagyívó alkoholista?

Nem feltétlenül, de sokan közülük azok. Akár alkoholisták azonban, akár nem, komoly egészségügyi és szociális problémákkal, valamint egyéb következményekkel kell szembenéznük állandó kemény ivásuk következtében. Nem teszünk tehát senkinek szívességet, ha alkoholista helyett „csupán” nagyívónak tartjuk őket.

Honnan tudhatod, hogy alkoholista vagy-e?

Lehet, hogy nem is tudhatod. Az alkohol az agy észlelési mechanizmusait befolyásolja. Az alkoholizmus az a betegség, ami azt sugallja, hogy nem vagy beteg. Vannak tanácsadók, akik azt javasolják, hogy a személy próbálkozzon a kontrollált ivással, és akkor nevezze magát alkoholistának, ha ez nem megy. Ez a módszer a korai szakaszban könnyen célt téveszthet. Kezdetben ugyanis lehet olyan illúzió, hogy közben tartjuk az eseményeket, mi irányítjuk az életünket.

Ha kétségeink vannak, legjobb módszer, ha részt veszünk az AA hatgyűlésén, hogy megítélhessük, mennyire hasonlít önmeghatározásunk azokéra, akik magukat alkoholistának mondják.

Vannak-e olyan egyszerű kérdések, melyeknek megválaszolásával eldönthető, hogy alkoholista-e valaki?

Több száz kérdéssor létezik – újságok, magazinok, segítő szervezetek is közzétesznek effajta önellenőrző listákat, azonban ezek gyakran pontatlanok. Még az egyik legismertebb tesztől is, az Equal képzésben általunk is használt Michigan Alkohol

Szűrő Teszt-ről (Michigan Alcohol Screening Test - MAST) is azt mondják, hogy a függők 40%-át képes csak kiszűrni. Ez azt jelenti, hogy tíz alkoholistából hatot nem vesz észre.

Miért beszélünk mostanában alkoholproblémáról?

Pontosan azért, mert ilyen bizonytalan meghatározni a betegséget, szeretnénk elkerülni azt a kérdést, hogy ki valójában az alkoholista, vagy van-e egy adott személynek alkoholizmus betegsége.

„Azon az állásponton vagyunk, hogyha egy probléma – bármilyen legyen is az, kapcsolatban áll az alkoholfogyasztással, akkor azt alkoholproblémának tekintjük.” (Knapfer, 1967; Fillmore, 1988)

Honnan tudja az orvos, hogy alkoholista-e valaki?

Gyakran nem tudja. A túlzott alkoholfogyasztás orvosi következményei jól ismertek, de még az orvosok is vonakodnak kimondani valakiről, hogy alkoholista, mert ez sokkal inkább tűnik személyes sértésnek, mint igazolható klinikai diagnózisnak.

Az orvosi egyetemeken sok mindent tanítanak a túlzott alkoholfogyasztás medikális és más következményeiről, de keveset vagy éppen semmit sem tanítanak magáról az addikcióról. Ezért írnak fel olyan könnyen nyugtatót, altatót. Ezért hangozhat el gyakran az a rossz tanács, hogy „igyon kevesebbet”. Mivel egy addikt nem tud kevesebbet inni, újra és újra kudarcot vall, ami nem segít egy egészséges önbecsülés kialakításában.

Van még valami: az orvosok sem immunisak ezzel a betegséggel szemben. Ez is oka lehet, hogy vannak, akik alaptalanul nyugtatgatják pácienseket.

Honnan tudhatjuk mi, szociális munkások, hogy alkoholistával van dolgunk?

Lehet, hogy nem tudhatjuk. De ügyfelünk viselkedéséből, reakcióiból gyakran következtethetünk arra, hogy

problémái származhatnak alkoholizmusából illetve egyéb addikcióiból.

Fizikai állapotuk, nemük, pszichés teherbíró képességük alapján az emberek nagyon különbözőképpen reagálnak az alkoholra. Ezért majdnem lehetetlen és kevés gyakorlati haszonnal jár mennyiségi értékeket meghatározni, amely fölött valaki már alkoholistának tekinthető. Ebben a kérdésben sokkal hasznosabb álláspont, hogy alkoholista az, akinek problémája van a saját ivásával. Vagy úgy, hogy ő aggódik emiatt, vagy úgy, hogy a környezetében mások teszik ezt, és neki ez jelent problémát. Ilyen értelemben nincs jelentősége, hogy valaki mennyit iszik, az számít, hogy ez számára probléma, és mégis iszik. Az addiktológusok szerint négy további kérdés igennel történő megválaszolása esetén egyértelműen meg lehet fogalmazni a diagnózist: az illető valamilyen mértékben alkoholfüggővé vált.

1. Ha az érintett személy komolyan foglalkozik a gondolattal, hogy csökkentse az alkoholfogyasztását, valószínűleg már benne is tudatosult, hogy baj van. Az alkoholizmusnak ugyanis talán a legfontosabb ismérve, hogy elveszíthetjük a kontrollt az italfogyasztásunk fölött. Ez egyébként minden függőség, szenvedélybetegség esetén fennáll. Ha az ügyfél beszél arról, hogy megpróbálta csökkenteni a fogyasztását, de ez nem sikerül, az a függőség egyik jele.
2. A másik kérdés, amit célszerű feltenni, hogy az ivás során, vagy azaz kapcsolatban érez-e dühöt, sértettséget magában. Ezek az érzések vagy saját magára vonatkoznak, vagy azokra, akik figyelmeztetni szokták, hogy túl sokat iszik.
3. A harmadik ismérv a büntudat jelenléte. Az a visszatérő érzés, hogy valami nem helyénvalót tesz, amikor iszik, olyasmit, amit nem szabadna megtennie.
4. És végül a gyors teszt döntő kérdése: szokott-e inni reggel felkelés után pusztán csak azért, hogy az előző esti italozás utáni rossz ér-

zését csökkentse. Akinek szüksége van erre az utántöltésre ahhoz, hogy elfogadhatóan érezze magát, képes legyen a munkára, annak bizony haladéktalanul tenni kell valamint, mert ha a dolgok továbbra is így folytatódnak, alkoholizmusa elhatalmasodik, és romokba dönt-heti az életét.

És ha még mindig bizonytalanok vagyunk, gondoljunk az ismert mondásra: Ha egy madár úgy úszik, mint egy kacska, úgy hápog, mint egy kacska és olyan a tolla, mint egy kacsának, akkor nagy valószínűséggel az a madár egy kacska.

Be kellene tiltani az alkoholt?

Nem, a tiltás nem előzi meg az alkoholizmust, a történelem folyamán soha nem működött, mint módszer. A betiltás következményeképpen a büntetőjogi és a szociális problémák megszorodnának a rendelkezés kijátszására tett kísérletek eredményeképpen. Helytelen lenne büntetni a viszonylag ártalmatlan társasági alkoholfogyasztást a népesség 90%-nál, azért, hogy ellenőrzés alatt próbáljuk tartani mindazokat a problémákat,

melyeket a 10% alkoholista ivása okoz. Az a 10%, aki addikcióban szenved, mindig megtalálja a módját, hogy hozzáférjen az italhoz, vagy egyszerűen más hangulatmódosító szer után fog nyúlni.

Ez azt is jelenti, hogy mindig lesz alkoholizmus társadalmunkban?

Az elmúlt évszázadok során a sör és a bor fogyasztása elképesztő méreteket öltött, mert nem volt jó minőségű tiszta víz. Az emberek átlagosan napi 1-2 liter bort ittak meg fejenként. Az északi országokban, pl. Svédországban a 16. században a jelenlegi fogyasztás 40-szeresét itták meg sörből. A 17. században, az angol családokban egy ember naponta 3 liter sört ivott. Ebben az időben az emberek folyadékigénye magasabb volt, mint napjainkban, hiszen igen sok sózással tartósított ételt (húst, halat) ettek. A bor és a sör gyógyászati szerek, sőt valójában tápláléknak minősült, és mindig használták hangulatjavító szerek is.

Tehát a válasz igen, valószínűleg mindig együtt kell élnünk az alkoholizmussal. Sőt, mivel az alkohol és más hangulatmódosító szerek kereszt-addiktívak egymással, mindig lesz drogfüggőség is.

Mi a kereszt-addikció, a kereszt-függőség?

Bármely anyag, ami képes felébreszteni az elsődlegesen választott szer iránti sóvárgást, kereszt-addiktív az elsődleges szerre nézve.

Általában minden szenvedélybetegnek van egy kedvenc „választott” szere, ami után különösen sóvárog, bár néhányuknak lehet ket-tő vagy akár több is, amikre egyaránt erősen vágynak. A másodlagos szerek kereszt-addiktívak, mert hasonló, de nem olyan erős hatásúak, mint az elsődlegesen választott szer.

Az alkoholkereszt-addiktív lehet más hangulatmódosító szerekkel, mint amilyenek például az antidepresszánsok, az altatók, a nyugtatók, a fájdalomcsillapítók, illetve az illegális drogok: a cannabis, az anfetaminok, az LSD, a meszkalin, az extasy, a koka-in, a heroin, és az ópium.

Ha az alkoholizmusban szenvedő

ezek közül a kereszt-addiktív szerek közül kapja valamelyiket, hajlamos visszatérni az elsődleges választott szer, az alkohol használatához.

Ezért különösen óvatossá kell lenni, ha a fentiek közül valamelyiket alkoholbetegnél akarja alkalmazni az orvos.

Honnan lehet felismerni a drogfüggőt?

A drogabúzus viselkedéses következményei nagyjából azonosak az alkoholéval. Az olyan drogok, mint a cannabis, főként a rövidtávú memória működésére hatnak, ezért a vizsgákon, teszteken nyújtott relatíve alacsony teljesítmény a droghasználat jellemző indikátora – azonban természetesen a viszonylagosan alacsony teljesítmény nem mindig tudható be feltétlen a drogoknak.

Megfigyelhető az elutasító magatartás a megbízhatóság követelményével szemben; az elhanyagolt külső, a törvény és más autoritások elutasítása, mindazon társas tevékenységek és kapcsolatok kerülése, amelyek nem függenek össze a drog-gal vagy az alkohollal.

Azonban meg kell jegyeznünk, hogy ezek a folyamatok normál serdülőkre is jellemzőek lehetnek, és akár az itt felsorolt összes előfordulhat olyan személyeknél, akik nem használnak drogokat – bár ez azért valószínűtlen.

A felfedezett tabletták, injekciós tűk, ezüsthólia-darabkák, kicsi fehér tasakok, különleges pipák és egyéb felszerelési tárgyak, amelyek megjelenítését a droghasználatnak tulajdonítjuk, inkább a kísérletezés, mint az addikció jelei. Ráadásul az állandó kutakodás és aggodalmaskodás elviselhetetlen, tönkreteszi a család életét, és biztosan nem segít sem megelőzni, sem kezelni a szenvedélybetegséget.

Ha rájövünk, hogy valaki igen sokat tud a drogok hatásmechanizmusáról, és szilárdan meg van győződve arról, hogy egy bizonyos drogfajta, vagy eljárás nem okoz függőséget, ez viszont erőteljesen az addikcióra utal. A népesség nagy része, még az egészségügyi dolgozókat is ideszá-

mítva, ugyanis egyszerűen nem érdeklődik ennyire a drogok, vagy a szenvedélybetegségek kérdése iránt.

A fentiek közül önmagában egyik tényező sem bizonyíték a szenvedélybetegség fennállására, viszont jogosan vált ki aggodalmat. Egy vagy több tényező ismétlődése arra utal, hogy szakemberhez kell fordulni a helyzet felmérése céljából.

Nem kellene-e legalizálni a cannabist?

(Az alábbiakban rövidített formában, Dr. Robert Lefever véleményét idézem.)

A cannabis veszélyes, függőséget kiváltó drog, azok számára, akik szenvedélybetegek. A cannabist – amikor szívják – nagyon mélyen kell belelegezni ahhoz, hogy hangulatmódosító hatása érvényesüljön. Rendszerint dohánnyal keverik, ezért a cannabis szívásának veszélyeihez a dohányzás veszélyei is hozzáadódnak. A mély belégzés miatt a szert folyamatosan használók komoly egészségkárosodásnak vannak kitéve.

A cannabis használatának más, ettől független orvosi következményei is vannak, mint például a csökkenő motiváció, illetve az örökítő anyag (sperma, petesejtek) károsodása, ami születési rendellenességeket okozhat.

A cannabis betiltása jelenleg nem hatékonyabb, mint az alkohol betiltása volt a múltban. Talán ha a cannabis legális droggá válna, a társadalom progresszív lépéseket tenne bármilyen hangulatmódosító szer használatára ellen. Másfelől folyamatos tilalma – miközben széles körben használják – azt is sugallhatja egyeseknek, hogy más sokkal veszélyesebb drogok is ártalmatlanok lehetnek.

Ezekre a kérdésekre nehéz válaszolni. Azonban a legfontosabb azt felismerni, hogy az addikció nem a szer, hanem a személy sajátja. A tény, hogy egyesek úgy használják az alkoholt, a cannabist, vagy akár a még veszélyesebb drogokat, hogy nem szenvednek komoly károsodást, illetve a függőség kockázata csekély marad, egyáltalán nem jelenti, hogy mások is képesek ugyanezeket a drogokat

jelentős kockázat nélkül használni.

Az egyik érv, amit a cannabis- vagy éppen a kokain és a heroin-legalizálása mellett szoktak felhozni, hogy ezek használata az egyén szabad választásán kell, hogy alapuljon. Azonban a szenvedélybeteg számára nem létezik szabad választás: a drogok és az alkoholfüggőség mindenképpen kárt okoz neki.

Egy másik érv a cannabis és egyéb drogok legalizálása mellett, hogy ebben az esetben a bűnözők nem húznának hasznát a drogkereskedelemből, és a szert használó személyeknek nem kellene büncselekmény árán hozzájutni a pénzhez, amibe adagjuk kerül. Ez az érv figyelmen kívül hagyja az addikció egyik sajátosságát – mint ahogy figyelmen kívül hagyják azok is, akik receptre kapható szerekkel akarják helyettesíteni az illegális drogokat –, hogy a beteg rendszerint beszedi a felírt szert és mellé az illegális kábítószer. Esetleg egyszerűen eladja az előbbi, hogy beszerezhesse kedvenc drogját.

A szintetikus illegális drogok egyre erősebbekké váltak, képtelenség lezárni a vitát, hol kellene meghúzni a határt, hogy mit kellene, vagy nem kellene legálisan felírhatóvá tenni. Mindenesetre a szenvedélybetegségben szenvedő számára az elsődleges cél a drogmentes élet, ez jelenti a valódi segítséget. Ebből a szempontból nézve egy bizonyos drog legális vagy illegális volta tulajdonképpen nem számít.

A társadalom valószínűleg nem képes törvények segítségével megvédeni a szenvedélybeteget betegsége következményeitől, sem pedig önmagát a betegek tetteinek következményeitől. Akkor sem képes erre, ha törvényileg szabályozzák minden függőséget kiváltó szer, így az alkohol használatát. Az első lépést a szenvedélybetegség természetének megértése jelenti.

Mi a baj a prevencióval?

A drogmegelőző programokban nem hangsúlyozzák kellőképpen az alkoholt és a receptre kapható gyógyszerek jelentette kockázatot. Így a prog-

ramok a következő téves feltevéseken alapulnak:

1. A drogfüggőség egyszerűen az ismétlődő szerhasználat következménye, nem pedig bizonyos személyek veszélyeztetettségéből fakad.
2. Azok, akik veszélyeztetettek, egyszerűen el fogják hinni, amit a filmekben látnak, vagy a tanáraiktól hallanak, és eszerint változtatnak viselkedésükön. Ezzel szemben tény, hogy saját tapasztalataik alapján tudják: sok kortársuk szed alkalmanként drogokat és mégsem válik függővé. Ezért egyszerűen azt gondolják, náluk sem nagyobb a függőség kockázata. Ezt könnyebb elhinni, mint a prevenciókat oktató filmeket.

Annyit azért el lehet mondani, hogy ezek az oktató programok csökkentik az alkalmankénti kísérletek számát azoknál, akik nem szenvedélybetegek (ezek a szerrel való kísérletezések önmagukban véve is károsak). Azoknál azonban, akik hajlamosak a függőségre, a szenvedélybetegség előhívása már rendszerint megtörtént – a társadalmilag elfogadott és legális alkohol révén.

Mit tegyünk, ha a kollégánk a szenvedélybeteg, a munkáltató szabaduljon meg tőle?

Nem. Először is minél pontosabban tudjuk diagnosztizálni, annál több embert kellene elbocsátani, ez pedig egyaránt káros erkölcsi szempontból és az intézmény kapcsolataira nézve is. A másik alternatíva – hogy csak a legegyszerűbb és a leg súlyosabb esetekkel foglalkozunk – viszont azt vonná maga után, hogy minden egyes szenvedélybeteg, akit nem sorolunk ebbe a kategóriába, hatalmas károkat fog okozni, mind önmagának, mind pedig a foglalkoztatónak. Hiszen elkerülhetetlenül ő is egyre „súlyosabb” esetté válik. Az igazság az, hogy az addikció kezdetől fogva súlyos betegség.

Nem. A felmerülő problémák, az elbocsátással járó költségek, az új munkatársak kiválasztása és képzése,

sokkal többbe kerülnek, mint az intervenció és kezelés.

Nem. Minél korábban kerül sor intervencióra, annál kevesebb az okozott kár.

Nem. Minél jobban megértjük és elfogadjuk, hogy az addikciót a benne szenvedő nem képes kontrollálni, és segítségre van szüksége, annál kevésbé elfogadható és védhető az az álláspont, hogy a beteget el kell bocsátani.

Igen. Elérkezhet az idő, amikor sem a foglalkoztatónak, sem a beteg alkalmazottnak nem érdeke, hogy a személyt megvédjük a szenvedélybetegség következményeivel való szembesüléstől. A tagadó rendszer az addikció része, azt sugallja a betegnek, hogy nem is beteg. A beteg tehát tagadni fogja, hogy problémái bármiféle kapcsolatban állnak az alkohollal vagy más szerekkel, illetve viselkedésmóddal, és addig védekezik, próbálja megóvni munkahelyét, amíg ez marad az utolsó pont, amit feladhatna. Azonban éppen ez a feladás, a munkahely elvesztése lehet az a szükséges indíték, amely segít áttörni a tagadás rendszerét, és meggyőzni a beteget, hogy keressen hatékony segítséget.

Kérdések, amikre keressük a válaszokat:

- **Mi a motiváció?**
- **Hogyan segítsék, ha segítséget kér?**
- **Hogyan segítsék, ha nem kér segítséget?**
- **Meg lehet-e akadályozni a visszatesztet?**
- **És a többi... (folyt.köv)**

Vendégsszövegek felhasználásával készítette: **Dávid Zoltán**
Váltó-ház

Ha további kérdéseitek merülnek föl, amelyekre az újság hasábjain (vagy egyéb fórumokon) választ szeretnétek kapni - vagy közösen választ keresni -, forduljatok a cikk szerzőjéhez!

Tapasztalatok az elhelyezkedettek körében

Az Álláskereső Iroda egy éve

A Hajléktalanok Álláskereső Irodája 2005. november 7-én nyílt meg. A beszámoló készítésekor 822 regisztrált ügyfelünk volt a főváros szinte valamennyi szállójáról, nappali melegedőjéből, éjszakai menedékhelyéről, de voltak köztük szívességi lakáshasználók, „közterületesek” és lakásfoglalók is. Több mint 300 fő jelentkezett közülük képzésre, a többiek álláskereső céljából jöttek az irodába.

Az ügyfelek utánkövetése nagyon nehéz, mert ritkán adnak visszajelzést egy-egy sikeres állásinterjúról, a sikertelenséget pedig csak azon tudjuk lemérni, hogy ismét megjelennek rendszerünkben. Ennek ellenére kijelenthetjük, hogy közel 150 fő munkábaállását segítettük elő, közülük 77 fő nyilatkozott segítségünkkel való elhelyezkedéséről. Az alábbi beszámoló e közel 80 fő megkérdezésén alapult, a munkába állás első nehézségeit, valamint a munkában maradás – munkában tartás problémáját vizsgálja, az iroda és az ügyfelek szemszögéből.

Az elhelyezkedés időpontja

Az elhelyezkedés időpontja (év, hó)	Elhelyezkedettek száma (fő)
2005	
Október	1
November	5
December	12
2006	
Január	16
Február	11
Március	20
Április	8
Május	4
Összesen:	77

(Természetesen az iroda ügyfélkörének bővülése magával hozta azt a tényt, hogy az idő múlásával mind több és több munkábaállás történt, így a havi növekedés elsősorban ennek (is) köszönhető.)

A várakozásokkal ellentétben a munkába állás időpontját nem befolyásolta az őszi és téli időszak passzivitása, mint a munkaügyi kirendeltségek esetében. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy ügyfeleink előszere-ttel jelentkeztek az ünnepek miatt keresettebb munkakörök betöltésére (szemben másokkal). Ilyen munka-

körök: takarítás vásárcsarnokokban, konyhai kisegítés vendéglátóipari egységekben, vagy az árufeltöltés. Ezek legtöbbje sajnos nem bejelentett munka. Érdemes megemlíteni azt a fontos tényt, hogy a munkavállalók megbízása nem járt le az ünnepek végétével (tehát „bedolgozták” magukat)!

Iskolai végzettség

Iskolai végzettség	Fő
Nyolc általános	29
Befejezetlen szakközépiskola	2
Szaktanfolyammal	2
Szakma	24
Szakma + szaktanfolyam	3
Szakközépiskolai érettségi	8
Szakközépiskolai érettségi + szaktanfolyam	1
Gimnáziumi érettségi	5
Felsőfokú végzettség	1
Felsőfokú végzettség + szaktanfolyam	2
Összesen:	77

Az irodát felkeresők túlnyomó többsége nyolc elemivel rendelkezik, s ez az, ami leginkább megnehezíti a munkaszerzés lehetőségét. Szintén komoly probléma az elavult szakmá-

val rendelkezők (tímár, vágár, kohász) magas aránya, illetve az olyan szakképesítés, amelyet ma már többnyire vállalkozás keretében lehet hasznosítani (pl. cipész). További nehézséget okoz, hogy a munkavállalónak papírral kell igazolnia szakképesítését és munkahelyi tapasztalatait, ami sajnos sok esetben lehetetlen, annak ellenére, hogy számos ügyfelünk éveket vagy évtizedeket töltött egy adott munkakörben.

A megkérdezettek statisztikája alátámasztja a fenti állítást. A 8 szakközépiskolai érettségizett közül 5 fő szakmájában helyezkedett el (viszonylag gyorsabban és könnyebben), míg 9 fő szakmunkás is biztosította megélhetését, korábban szerzett tudásának köszönhetően (villanyszerelő, kőműves, autószerelő, stb.) Ezen „szakmás” elhelyezkedések legnagyobb előnye, hogy hosszabb távúak és védettebbek, mint az alkalmi munkák.

A csökkent munkaképességű ügyfelek kálváriájával külön alcím foglalkozik.

Természetesen azért vannak pozitív tapasztalatok is. A legszembetűnőbb az OKJ-s képzések beindítása, és az azt magával hozó biztosított munkahelyek. A vizsgált 77 főből 8 fő szerzett „friss”, piacképes szakképesítést az OKJ-s képzéseinken (2 fő nyolc osztályát fejezte meg, 3 fő elavult szakmáit kompenzálta, 1 fő érettségijét és 2 fő főiskolai végzettségét egészítette ki vele). Ebből a 8 főből 6 helyezkedett el újonnan szerzett végzettségének köszönhetően (van köztük az első szociális gondozó és ápoló korai képzésünkből is). Ez a legjobb statisztikai mutató abban a tekintetben, hogy mi is segítette a munkavállalást leginkább.

Csökkent munkaképességűek

A 77 fő közül 8 fő csökkent munkaképességű (3 fő 50%-os, 5 fő 67%-os).

Az első perctől kezdve tapasztaltuk, hogy nagyon kevés védett állást biztosít a hazai munkaerőpiac, és az ügyfelek elmondása szerint a szociális foglalkoztatók sem váltották be

a hozzá fűzött reményeket. A legnagyobb probléma, hogy szinte lehetetlen bejelentett állásajánlatot találni számukra. Így például folyamatosan ki vannak téve annak a veszélynek, hogy esetleg túlórákra kényszerítik őket. Ez néhány esetben valóban komoly veszéllyel jár. Könnyebben tudják ezt a hátrányos helyzetet kezelni azok, akik pszichés, mentális okok miatt kerültek leszázalékolásra (a jobb fizikumuk miatt). Két esetben (túlóra kifizetés miatt) még pozitívan is vették fel a plusz órákat.

Sajnos ugyancsak megfigyelhető, hogy szakképesítést nem igénylő munkakörben tudnak csak munkát vállalni, annak ellenére, hogy 2 fő érettségivel, további 2 fő pedig piacképes szakmával rendelkezik a 8 fő csökkent munkaképességű elhelyezkedett közül.

Státusz

Státusz (a munkábaálláskor)	Fő
Nem regisztrált a FMK-ban	41
Regisztrált a FMK-ban	29
Főállású dolgozó	5
Tanuló	2
Összesen:	77

Nem elsődleges szempont számunkra az álláskeresőben a foglalkoztatási státusz, noha minden esetben javasoljuk, hogy a jelentkezők regisztráltassák magukat a Baross utcai kirendeltségen (tanfolyamok esetében pedig ez ugye kötelező). Mégis azért szántam egy bekezdésnyi helyet ennek a megközelítési oldálnak, mert a későbbiekben számos gondolatot és témát is felvethet ez a kérdés.

Munkaszerződések

Az első perctől kezdődően sem volt kérdéses számunkra, hogy mi munkát (és ezáltal megélhetést) szeretnénk biztosítani az irodát felkeresőknek. Ezért nem teszünk erkölcsi különbséget bejelentett és nem bejelentett (fekete) munka között. Szembe kellett nézni azzal a ténnyel is, hogy ügyfeleink lehetőségei elsősorban itt kezdődnek, és később (második

lépésként) lehet némi anyagi biztonságot és talán ennek köszönhetően kedvezőbb helyzetet teremteni, ami szükséges egy „magasabb szintű”, kvalifikáltabb munkahely eléréséhez. 5 olyan ügyfelünk van, akik a már meglévő munka mellett szeretnének

A foglalkoztatás jellege	Fő
Alkalmi munkavállaló (feketén foglalkoztatott)	61
Próbaidős (ígéreték szerint kötnek szerződést)	5
Munkaszerződéssel rendelkező	11
Összesen:	77

másodállást vagy kedvezőbb munkahelyeket keresni.

Itt egy gondolat erejéig meg kell említeni sajnos azt is, hogy az „itt és most” esete gyakran kényszeríti az álláskeresőket az illegális munka irányába, hiszen az hamarabb, és többet is fizet. Ennek ellenére – az álláskeresővel közösen – a biztosabb, szerződéses ajánlatok megszerzésére törekszünk.

Nem szeretném boncolgatni a két munkalehetőség közti különbséget, hisz az önmagában felér egy tanulmánnyal.

Kedvelt munkakörök

Már az első interjúnál kiderül, hogy az ügyfél milyen munkakörben szeretne dolgozni. Ez függ a szakmájától, szakképesítésétől, néha pedig egy-egy hivatás melletti elkötelezettség (lovász, állatgondozó, stb.) is befolyásoló.

Az ügyfelek (kiváltképp a képzetlenek) gyakran részesítik előnyben a konyhai munkaköröket, függetlenül attól, hogy mosogatni vagy takarítani kell az adott helyen. (Itt érdemes megjegyezni, hogy a szakács tanfolyamra volt a legnagyobb a jelentkezők száma, noha már a másodikikat indított el az iroda). A visszajelzésekből pedig egyértelműen kiderül a helyválasztás előnye: napi étkezést biztosítanak

szinte valamennyi esetben. Ezt „második fizetésként” emlegetik a munkavállalók, és saját bevallásuk szerint is jelentős összeget spórolnak a fizetés melletti plusszal.

A konyhai munkakör mellett kedvelt az irodatarítás és a szállodai takarítás. Ezeken a helyeken tiszta környezetben, nyugodt feltételek mellett dolgozhatnak, és könnyű fizikai munkának minősül a pályaudvar- vagy az építkezési takarításhoz képest.

Hol kell keresni

A 77 fő közül csak 1 fő helyezkedett el a Munkaügyi Központ listájának segítségével; a nyomtatott sajtó (Expressz, Kereső, Metro újság állás-melléklete) a második a képzeletbeli dobogón, a legtöbb munkahelyet az elektronikus hirdetések adják. Rengeteget segítenek az iroda parafatáblái, ahol napi frissítéssel kerül ki mintegy 80 állásajánlat, különböző színekkel emeljük ki a követelményeket, s többnyire az igényeknek megfelelően állítjuk össze a kínálatot. Ez így áttekinthetőbb és ügyfélcentrikusabb is. Ezzel párhuzamosan sokan ülnek le az ügyfélgép elé s akár segítséggel, akár anélkül böngésznek a portálokon.

Előítéletek

Szembetűnő, hogy nagyon elenyésző azon esetek száma, amikor hátrányos megkülönböztetés ért a hajléktalan munkavállalót – a 77 esetből csak ketten jelezték ezt. Ezzel szemben viszont majd 10 fő jelezte előnyeit (több élelem juttatás, kedvező munkaidő beosztás, hogy még beengedjék az éjjeli menedékhelyre, stb.), kétszer pedig őket kérték meg, hogy még toborozzanak embereket.

Az esetek 80%-ában azonban a munkavállaló nem vallja be, hogy hol is hajtja álmra fejét. Így, természetesen nem érheti megkülönböztetés (sem negatív, sem pozitív irányú).

A munkavállalás szempontjából

meglepő, de az ügyfeleink is támasztanak előítéleteket. Kifejezetten elutasítják a munkaközvetítő irodákat (sok esetben talán a gyakran ötezer forintos belépési feltételt sem tudnák vállalni, igaz, van egy tucatnyi „ingyenes” is...), valamint nem hajlandók munkát vállalni „Kínai” büfében és konyhákban, valamint vidéki tanyákon. Az elutasítás olyan nagy volt, hogy irodánk nem is foglalkozik az ilyen lehetőségek felkutatásával. A kérdéseinkre, hogy miért, szinte kivétel nélkül azt jelölik meg, hogy korábban soha nem fizették ki őket (vagy ismerősüket, rokonukat, stb.).

Pontosság

Sokan jelezték vissza, többször elsődleges problémaként említették,

„Rengeteget segítenek az iroda parafatáblái, ahol napi frissítéssel kerül ki mintegy 80 állásajánlat, különböző színekkel emeljük ki a követelményeket, s többnyire az igényeknek megfelelően állítjuk össze a kínálatot.”

a pontosság és az időbeosztás nehézségét. Ez a probléma az első időszakban jelentkezik, aztán „belerázódnak” a munkába. Számos esetben a próbaidőszak leg-

fenyegetőbb réme volt, melynek okát elsősorban abban látták, hogy sokáig nem voltak rákényszerítve a pontoságra és „időtlenül” teltek napjaik.

Lakhatás

A pontosságot követően talán a pihenés hiánya veszélyezteti leginkább ügyfeleink munkában maradását. Nem csak az éjszakai menedékhelyeken élők jelölik ezt meg problémaként, hanem a többágyas szobákkal rendelkező szállókban lakók is.

A lakhatással kapcsolatban merül fel a „konyha probléma” is: nincs elég főzőlap a lakóknak a hajnali kávé megfőzéséhez. Ezt többen szóvá tették, függetlenül egymástól. A fáradtság és a kialvatlanság, főleg hosszútávon, a munkahely elvesztését eredményezheti, a balesetveszélyes munkakörökben (pl. villanszerelő, sofőr) veszélyes is lehet.

Itt és most: „Ami van az nem lesz, ami lesz az nincs”

A megkérdezettek a kezdeti időszakban több esetben kértek fizetés előleget, mert semmilyen tartalékkal nem rendelkeztek. A hivatalos munkaszerződéssel rendelkezők nagy része sem tudta megvárni a hónap végét vagy a következő hónap elejét a bér kifizetésével. A fizetési előleg kérése sokszor szorongást, de legalábbis napokig tartó kellemetlen érzést eredményezett. Néhányan féltek is az esetleges elutasítástól és a következményektől.

Az alkalmi munkahelyet kínáló munkáltatók erre már felkészültek az évek során kialakított módszerrel, miszerint is a dolgozók napi ezer forintot kapnak („kajapénzt”), és a hét végén kapják meg a napi járandóságuk másik részét. Itt kell megjegyezni, hogy ezen állapot változtatásában sokat segíthet a szállókban az egyéni esetkezelő szociális munkás segítségével felhalmozott előtakarékosság (csak engedjék a felhasználását, mert erre vonatkozóan is kaptunk kritikát).

Függőségek

Sajnos több felvételi beszélgetés eredményessége hiúsult meg alkohol-problémák miatt, és munkavállalóink egy kisebb részét is fenyegeti ez a veszély. A 77 főből csupán 4 jelezte, hogy munkaidőben is fogyasztanak alkoholt (mind férfiak), de munkakörük ezt „megköveteli” (segédmunkások többnyire építkezéseken). Ezen utóinformáció nehezen beszerezhető, de sajnos volt már visszatérőnk ittaság miatt.

Noha ügyfeleink nem sorolják a nehézségek közé ezen lappangó problémát (mert nem érzik annak), önkényesen mégis szót ejtek róla.

Egészségügyi problémák

Féltucatnyian (hölgyek) jöttek be feladagadt, leforrázott, kipattogott kézzel és begyulladt ujjakkal. A sérüléseket konyhán vagy takarítás során szerzték (pl. fertőtlenítőszeres használatától). Kivétel nélkül folytatják munkájukat és egy „jaj” szón kívül nem is vettek tudomást a problémá-

(folytatás a 34. oldalon)

In Medias Res, avagy vágjunk a dolgok közepébe

Minden kollégának fontos, hogy az aktuális szakmai programokról, konferenciákról és ezzel kapcsolatos tanulságokról megfelelő információkkal rendelkezzen, hiszen ez a munkánkat is jelentős mértékben építi. Amennyiben úgy gondolod, hogy ilyen jellegű tapasztalataiddal segíteni tudnád mindannyiunk munkáját, akkor ebben a rovatban lehetőség van közzé tenni.

Rovatvezető: Budai Erzsébeth
Dózsa Átmeneti szállás szakmai vezetője

Magyarország célba ér

A spanyolországi hajléktalanellátó rendszer bemutatása

2005 májusában két munkatársunk három napot töltött Madridban a hajléktalan ellátó intézmények szabadidős, társadalmi aktivitást serkentő programjait tanulmányozva, majd további 8 munkatárs követte őket, hogy egy workshop keretében tapasztalatot cseréljen a spanyol, valamint angol és francia ellátó intézmények képviselőivel.

Spanyolországról általában

Spanyolország alapterülete több mint ötszöröse Magyarországnak, 505 990 km². 41 millió lakosa van. Érdekesség, hogy a lakosság 7%-a, több, mint 3 millió fő, külföldi: 35% Közép-Dél Amerikából, 21% az EU-ból, 14% Marokkóból és 7% Romániából érkezett. A bevándorlóknak köszönhetően Spanyolország népessége sok európai országgal ellentétben növekszik. Madridnak már több mint 4 millió lakosa van, Barcelona, a második legnagyobb spanyol város, másfél milliós lakosú.

Közigazgatásilag 17 autonóm területre oszlik az ország, azokon belül vannak a megyék, összesen 47.

A spanyol lakáshelyzet sok tekintetben hasonlóságot mutat a magyarországi helyzettel: a lakásállomány 82%-a magánkézben van, a lakosság 11,5%-a magán bérletben lakik. Ugyanakkor kevés az ilyen bérlet, és relatíve drága. Az állam a lakásvásárlást kedvezményes hite-

lekkel ösztönzi, ami a lakásépítésre is kihat: 1999 óta évi több mint 500 ezer új lakás épül. Evvel egyidőben a nagyvárosokban már a magasba szöktek az ingatlanárak: Barcelonában 2917 euro/m² (mintegy 730 000 Ft), Madridban valamivel „olcsóbb”, 2800 euro/m² áron kínálják az újonnan épült lakásokat. Az állami vagy önkormányzati lakásépítés a magánkezdemenyezések mellett eltörpül: az újonnan épülő lakások kevesebb mint 1%-a van állami vagy önkormányzati tulajdonban.

Az alacsonyjövedelműek számára természetesen a saját lakás még kedvező hitelkonstrukciókkal sem megfizethető, a bérletlakások ugyanakkor kevesek és drágák: az alsóbb jövedelmi csoportokban jellemző az eladósodás. A hajléktalanokon kívül a fiatalok és a bevándorlók vannak a legnehezebb helyzetben: a 34 év alatti felnőttek 60%-a a szüleivel él, más megoldás nem lévén. Ugyanezen csoportokban a legmagasabb a munkanélküliségi ráta is, a fiatalok körében pl. 15%-os, de a dolgozók között is sokan csak határozott idejű szerződéssel tudnak elhelyezkedni.

A hajléktalan ellátásokról általában

Spanyolországban nincsen egységes szociális ellátó rendszer, ugyanígy a hajléktalan-ellátás sincs országos szinten szabályozva. Annyit mond ki

egy szociális jellegű jogszabály, hogy minden 20 000-nél több lakosú településen (vagy települési társuláson, kistérségben) kötelező szociális szolgálatot működtetni, azt azonban már nem definiálja a törvény, hogy mit jelent a szociális szolgálat, kiknek kell, hogy szolgáltatson, stb. A kormány az Európai Unió irányelveivel összhangban nemzeti akciótervet fogad el a kirekesztés ellen, amit az autonóm területek saját gyakorlati lépésekké alakítanak át, a megvalósítás feladata pedig az önkormányzatokra marad. A hajléktalan-ellátás feladatát az önkormányzatok előszeretettel bízzák civil szervezetekre.

Mivel nincs egységes törvényi szabályozás, nincs egységes finanszírozási elv sem. Normatív támogatás nem létezik, a civil szervezetek évről évre megpróbálnak megállapodást kötni a helyi önkormányzattal, mind feladatukat, mind támogatásukat illetően. Az intézmények 11%-a semmilyen állami támogatásban nem részesül – ilyen körülmények között nehéz megbízható színvonalú, folyamatos szolgáltatást nyújtani. Az intézményeknek csak 57%-a mondta azt, hogy fő bevételi forrása állami támogatás.

A spanyol KSH felmérése alapján az országban 619 hajléktalan ellátó intézmény működik (ideértve mindenfajta szolgáltatást).

- 73%-uk 50 000 főnél nagyobb városban,

- 74%-ban nyújtanak szállást (többségében csak rövid, pár hetes, időtartamra),
- 22,5%-ban munkaügyi segítséget is (akár képzést, akár álláskeresősegítséget),
- Nőket 81 %-uk, párokat 48 %-uk fogad.

Érdekessége a rendszernek az, hogy a hajléktalan-ellátó intézmények 73%-a magánkézben van: 51%-uk egyházi fenntartóhoz tartozik, 22% pedig nem egyházi civil szervezethez. Részben ennek, illetve a törvényi szabályozásnak tudható be, hogy az intézményekben dolgozók csak 23%-a főállású alkalmazott, további 6% részállású alkalmazott, míg 65% önkéntes – jelentős részük részidőben, heti néhány órában látja el feladatát.

A főállású alkalmazottaknak csak kétharmada szociális munkás vagy egyéb szociális segítő, egyharmaduk kisegítő jellegű személyzet. A fenti adatok is mutatják, hogy az egyéni esetkezelésre, a társadalmi integrációra az intézmények kevésbé tudnak figyelmet fordítani, a munka jelentős része karitatív, tűzoltás jellegű.

A hajléktalanszállókról általánosságban elmondható, hogy ingyenesség, kevés férőhely van, így az átlag benntartózkodás gyakran csak egy hét, túlszűfoltak. Nincs szervezett együttműködés sem a hajléktalan ellátó szektoron belül, sem a más segítő szervezetek (pl. egészségügy, munkaügyi központok) között.

A hajléktalan emberekről

Az intézmények válaszai alapján egy adott téli napon mintegy 18 500 hajléktalan ember keresi fel valamelyik hajléktalan ellátó intézményt. Az intézményi segítséget elutasítók, illetve az ideiglenesen valahol meghúzódókkal együtt az országban élő hajléktalan emberek száma akár elérheti a 30 ezer főt is.

A hajléktalan emberek többsége kétkezi munkás és szakképzetlen. Madridban a külföldiek aránya átlagosan 21,3%, de bizonyos intézmény típusokban, pl. a népkonyhákon akár 75% is lehet. A külföldiek túlnyomó többsége Afrikából (61% Marok-

kóából ill. Algériából) érkezett, míg 26% Európából, és csak 12% Amerikából. Önbevallás kérdőív alapján 40%-uknak nincs semmilyen szenvedélybetegsége, amúgy több a hajléktalan emberek között a drogos, mint az alkoholbeteg. 14,6%-nak nincs semmilyen jövedelme, 45% (többszöri) koldulásból tartja fenn magát. 62%-nak nincsen transzferjövedelme. A hajléktalanok között a nők aránya 18-20% között mozog. (Más városokban, pl. Valenciában ez az arány magasabb, eléri a 24%-ot).

Családi állapotukat tekintve a hajléktalan emberek fele egyedülálló, további 28% elvált, özvegy vagy párjától külön él, és csak 20%-uk él stabil párkapcsolatban.

Téli ellátások

Bár ez talán sokakat meglep, Spanyolországban is van tél. Madrid, a főváros, az ország közepén helyezkedik el, december-január-február táján előfordulnak fagypont alatti hőmérsékletek is. Ezekre a napokra Madrid városa speciális intézkedési csomagot vezetett be, amit „Hideg elleni kampány” névvel láttak el. Éveken át egy külvárosi metróállomást nyitottak meg éjszakára a hajléktalan emberek számára, ám a körülmények folyamatosan romlottak. 80 m² alapterületen 200 ember zsúfolódott össze, matracot nem kaptak, a földön kellett feküdniük. Az önkormányzat az elégedetlenkedés hatására új megoldást talált ki: egy külvárosi parkban állított fel pavilonokat, kezdetben 2 pavilont 87 fő fogadására, később ez az arány 4 pavilonra bővült.

Ezen a krízisszállón az ügyfelek vacsorát és reggelit, illetve matracokat kapnak. Az emberjogi és civil szervezetek ugyanakkor nem elégedettek, panaszzolják, hogy az ellátások színvonala alacsony, nem méltó egy európai uniós országhoz. A szolgáltatás csak akkor érhető el, ha a hőmérséklet 0 °C alá esik, így a hajléktalan emberek nem tudnak előre tervezni. A város elkülönítő politikája jeleként értelmezik, hogy míg a menedékhelyre erre a célra szervezett buszjáratokkal lehet eljutni, a reggeli zárás utáni

visszaút nincs megszervezve – mint ha Madrid városa azt szeretné, hogy a hajléktalan emberek nem menjenek vissza a város központjába.

Utcai szociális munka, krízisautó

2004 júniusában Madrid városa egy 60 főből álló ún. „Samur Social” nevű szolgálatot hozott létre. Működésük első félévében már 1600 ügyféllel vették fel a kapcsolatot. A szolgálat a következő egységekből áll:

- 6 gépkocsis team – 2 belőle 24 órás, 4 pedig 12 órás szolgálatban, egy gépkocsira egy szociális munkás, egy szociális asszisztens és egy sofőr van beosztva,
- 8 gyalogos team – 2 fő/team, egy szociális munkás és egy szociális asszisztens (ők csak hétköznap napközben dolgoznak),
- 1 krízisautó, ami csak hívásra megy ki,
- krízisszálló 20 fő részére (max. 24 órás benntartózkodással), ahova a krízisautó illetve a többi utcai gondozó utalhat ügyfelet
- Ingyenesen hívható segélyvonal: 112.

A szolgálatot télen további munkatársakkal erősítik meg. Érdekessége, hogy nem kimondottan hajléktalan emberek ellátására jött létre (az ügyfelek csak 52%-a hajléktalan), hanem a polgárvédelem keveredik utcai szociális munkával. A „Samur Social”-t nem csak egyéni krízishelyzethez hívják, hanem közösségi vészesetekhez is: robban(t)ásokhoz, tüzesetekhez, talán még utcán elesett idős emberekhez is. A feladatuk így a klasszikus szociális munkán túl olyan tevékenységeket is felölel, mint áldozatok és családtagjaik érzelmi támogatása, mediálás, gyakorlati segítségnyújtás katasztrófák esetén (az ideiglenes elszállítástól kezdve a temetésig). Így a krízisszálló sem elsősorban hajléktalan emberek elszállásolására szolgál, hanem valamilyen katasztrófából kimenekített családok, egyének ideiglenes elhelyezésére jött létre. Csak a 8 gyalogos utcai gondozó team fő feladata a hajléktalan emberek ellátása.

Kik az EQUAL programban a spanyol partnereink?

A spanyol partnerséget a következő szereplők alkotják: a madridi önkormányzat szociális osztálya, egy Madrid közeli kisváros önkormányzata, egy állásközvetítő (fejvadász) cég és három hátrányos helyzetű egyének ellátásával foglalkozó civil szervezet. Ez utóbbiakról írok bővebben.

A partnerség vezetője a **Rais Alapítvány**, akik elsősorban hajléktalan emberekkel foglalkoznak. Madridon kívül két spanyol városban tevékenykednek. Hagyományos alapellátásokon (utcai szociális munka és nappali melegedő) kívül szabadidős programokat szerveznek, megelőző adósságkezelést végeznek a kilakoltatás veszélyében élő családokkal, integrált foglalkoztatási szolgáltatást működtetnek (a BMSZKI álláskereső irodához hasonló tevékenységekkel). Ezen kívül feladatuk tüzték ki a társadalom előítéleteinek csökkentését, melyet többek között plakátkampányon illetve utcán terjesztett kiadványokon keresztül valósítanak meg.

A **Rueca** (Rokka) Egyesület az egyik legfontosabb alpályázó. Célcsoportja nem a kimondottan hajléktalan, hanem a lakhatási nehézségekkel küzdő emberek csoportja, akik elsősorban szegény fiatalok és/vagy bevándorlók. Különböző munkaerőpiaci szolgáltatást nyújtanak (munkaközvetítés, álláskeresősegítés) minden csoportnak. A bevándorlók társadalmi integrációját elősegítő társadalmi beilleszkedést segítő központot hoztak létre, ahol egyéni esetkezelést és közösségi szociális munkát végeznek. Hátrányos helyzetű, sokproblémás fiatalok számára szabadidős tevékenységeket szerveznek (kézműves foglalkozás, napközis tábor, sportolási lehetőség), valamint alkohol és drog prevenciós munkát végeznek. Utcái szociális munkásaik a prostituáltakkal dolgoznak együtt.

A **DEIS Alapítványról** nem sokat tudunk: célcsoportjuk különböző hátrányos helyzetű csoportok, köztük hajléktalan emberek is, és fontos szempont náluk a nemek közötti esélyegyenlőség. Programjaik egy része kimondottan nőket céloz meg, és női csoportokat aktivizál.

Mi a spanyolok EQUAL projektje?

A projekt címe: Motiva, vagyis motiválás. Mottójuk: „Miért dolgozzam, ha nem is szeretem ezt a munkát és még csak meg se oszthatom senkivel?” Alapgondolatuk az, hogy a hátrányos helyzetű emberek (mint azt már említettem, a célcsoport csak részben hajléktalan emberek csoportja, mindenféle lakhatási nehézséggel küzdő emberrel, így

„...míg az ügyfél terápiás közegben (a természethez közel, növények vagy állatok ápolásával, szeretgetésével foglalkozik) védett munkafeltételek között tevékenykedik, olyan skilleket sajátít el, melyek később a nyílt munkaerőpiacon történő elhelyezkedését is elősegítik.”

bevándorlókkal és szegénynegyedekben lakó fiatalokkal is foglalkoznak) foglalkoztatásának nem csak a szakképzettség hiánya lehet gátja, hanem egyéb, perszonális és társas készségek és képességek fejlesztése, mint az önbizalom- vagy kreativitásnövelés, konfliktuskezelő tréning, stb. A foglalkoztatáson keresztül sikeres társadalmi integrációnak három fontos elemét különböztetik meg: motivációt, az önbizalmat és a társas kapcsolatokat.

Képzéseik során hozzánk hasonlóan ők is szerveznek álláskereső tréninget, számítástechnikai tanfolyamot, illetve felveszik a kapcsolatot potenciális munkaadókkal. Nagyobb hangsúlyt kapnak azonban a személyiségfejlesztő programok, a szabadidős csoportos tevékenységek (mint a foci, közös kirándulás, vadvízi evezés, színház- és mozilátogatás). Fontosnak tartják, hogy ne csak a jól mérhető mutatók terén legyenek sikeresek (x ember elhelyezkedett, y fő elvégezte a képzést), hanem a puha, kvalitatív és nehezen mérhető területeken is fejlődjenek az ügyfelek.

Ezen túl két szociális vállalkozást terveznek beindítani: az egyik a már

működő biokertészet, a másik a még szervezés alatt levő kutyakennel. Mindkettő mögött az az elképzelés húzódik meg, hogy míg az ügyfél terápiás közegben (a természethez közel, növények vagy állatok ápolásával, szeretgetésével foglalkozik) védett munkafeltételek között tevékenykedik, olyan skilleket sajátít el, melyek később a nyílt munkaerőpiacon történő elhelyezkedését is elősegítik. Így például a kennelben elsajátítanak takarítói, kertészeti, épületkarbantartási, állatgondozói és kiképzői, kutyás biztonsági őrri készségeket, a kertészetben pedig megtanulnak kertészkedni, kereskedni, árut szállítani és csomagolni.

Kíváncsian várjuk, sikerül-e elképzeléseiket megvalósítani.

A madridi EQUAL projekt hangsúlyos része, hogy a munkavállaláshoz sok hajléktalan embernek nincs megfelelő önbizalma, esetleg depressziósok, vagy egyszerűen csak passzívak, nem elég motiváltak. Annak érdekében, hogy a munkavállalásra készsége váljanak, nem elég az álláskeresősegítést nyújtani, hanem egyéb, motivációs programokat is biztosítani kell. Ennek három példáját látogattuk meg: egy biofarmot, ahol kertészkedős programokat nyújtanak, egy fociklubot, ahol sportolni lehet, és egy Nevető terápiás foglalkozást – ez utóbbról szól Akkad Márta beszámolója.

Nevető terápia (Összefoglaló)

A csoportot elsősorban bevándorló nőknek szervezik a madridi kollégák. Meggyőződésük szerint a vidám, fel-

Akit érdekel a többiek, és nem utolsósorban a Menhely Alapítvány és Fővárosi Szociális Közalapítvány - Budapesti Szociális Forrásközpontos munkatársaink beszámolója, sok szeretettel várjuk 2006. 07. 07-én délelőtt 10 órakor a BMSZKI Klubhelyiségébe (volt Büfé) a fényképes beszámolónkra.

szabadult csoportos játékban eltűnnek a nyelvi és kulturális különbségek, a résztvevők megnyílnak, gátlásaik csökkennek, önbizalmuk nő, ezáltal motiválhatókká válnak a résztvevők.

A csoportban részt vettek angol, magyar, francia kollégák, önkéntesek és egy bevándorolt iráni hölgy. A játékokat a spanyol kollégák irányították.

Bevezetés:

A teremben körbeültünk majd rövid bemutatkozás után (nevünk, ki honnan érkezett) mindenkinek értékelnie kellett „pillanatnyilag, hogy érzi magát”, 1-10-es skálán.

Aki alacsony értéket mondott, azt a spanyol kollégák megnyugtatták, hogy lesz lehetőség javítani a helyzeten.

A játékok:

1. A mennyezetre erősített köteleken almák lógtak. Egy választott társ segítségével a felakasztott almákat le kellett enni a kötélről.

2. Körbeültünk és egy grepfruitot „nyakból, nyakba” kellett átadni a mellettünk ülőnek, úgy, hogy az lehetőleg ne essen le. A játék folyamatosan zajlott.

3. Minden résztvevő kapott egy szívószalat és egy darab könnyű papírost, úgy kellett átadni- átvenni a mellettünk ülőtől a szívószál segítségével, hogy az, közben lehetőleg ne essen le.

4. A csoport körben állt, mindenki felszerelkezett mindkét kezében valamilyen apró gyümölcscsel (eper, barack, cseresznye) és összeölelkezett állapotban, úgy kellett megetetni a mellettünk lévő, hogy a kör közepén álló személy ezt ne vegye észre, ha mégis sikerült, akkor helyet cseréltek.

5. A következő játékban csukott szemmel kellett a velünk szemben ülő partnert megetetni folyékony csokoládéba mártott piskótával.

6. Végül egy-egy pár „összeölelkezett” úgy, hogy maguk közé helyeztek egy felfújt lufit és olyan szorosan kellett egymást szorítani, hogy az ki-pukkadjon.

Az est zárásaként nagy derűtség közepette, spanyol kollégánk, Jesus, bűvészszerűköt mutatott be és közösen meguzsonnáztunk.

Bár nekem és munkatársaimnak is kissé szokatlan volt egy ilyen típusú játékos foglalkozás, azért a meglepődés után sok nevetés közepette felhőtlenül jól éreztük magunkat! Az abszurd helyzetek feloldották a feszültségeket bennünk és gyerekek módjára játszottunk. Ez a csoportfoglalkozás és valójában a szeminárium is arról szólt, hogy kollégáink milyen nagy súlyt fektetnek a változatos szabadidős tevékenységekre, mert

az egyik leghatékonyabb motivációs eszköznek tekintik ezeket a bevándorlók tekintetében.

Nem tudom, hogy a gyakorlatot át lehetne-e ültetni „saját” hajléktalan lakóink számára de talán egyszer érdemes lenne kipróbálnunk. Az én hangulatom biztos, hogy javított: az elején még honvágygal küzdöttem, a végére sikerült felszabadulnom és jól éreznem magam!

Akkád Márta

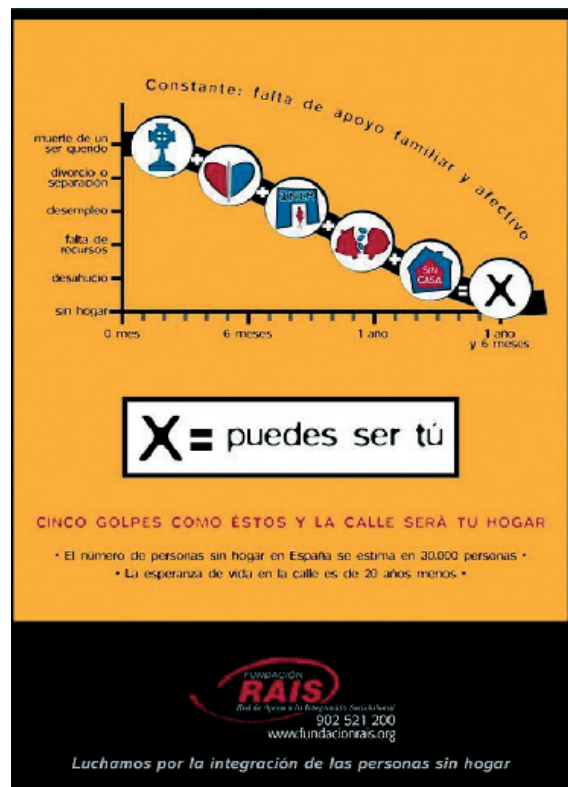
Bánya utcai szállás

Fehér Boróka

Módszertan

A hatékony családi kapcsolatok állandósuló hiánya:

- Szerettünk elhunytá
- Válás / különélés
- Munkanélküliség
 - Forráshiány
- Kipottyanás a nyeregből
 - Hajléktalanság

5 ilyen pillanat, és te is itt vagy!

- A spanyol hajléktalanok számát 30.000-re becsülik
- Az utcán nem lehet 20 évnél tovább élni
- Mi a hajléktalanokért küzdünk

Emmaüs

Mint arról már reméljük mindannyian értesültetek, néhány kollegánknak lehetősége lesz 9-15 héten keresztül egy másik európai nagyváros hajléktalan ellátó intézményében vendégeskedni, szakmai gyakorlaton részt venni. Tapasztalataikat szeretné(n)k veletek is megosztani – ez ennek az első példája. Kubik Dóra 2006. augusztus-szeptember hónapban a párizsi Emmaüs civil szervezetnél fog tevékenykedni, egyelőre olvasmányai alapján mutatja be fogadó szervezetét.

Az Emmaüs egy francia eredetű karitatív közösség, melyet Pierre abbé alapított.

Pierre abbé élete

Eredeti neve Henri Grouès. Gazdag, mélyen vallásos lyoni selyemgyáros család gyermeke. Szüleinek hét gyermeke volt, közülük ő a harmadik. 12 éves korában elkísérte apját a több évszázados egyházi idősök otthonába, ahol a polgárok szegények haját és szakállát ápolták. 16 évesen már ferences szerzetes akart lenni. 1931-ben hátat fordított a szülői örökségnek és belépett a kapucinusok közé. A rendben Henri Grouès a „Philippe testvér” nevet kapta. 1938-ban szentelték pappá.

Politikai karrierje a háború után indult. Meurthe-et-Moselle megye független képviselője lett, majd 1946 és 1951 között a Nemzetgyűlésben is helyet kapott. 1947-ben az egyetemes föderalista mozgalom, a Világkonföderáció alelnökének választották. 1949-ben hívta életre az Emmaüs mozgalmat. A parlamenti képviselő Pierre abbé 1951-ben végleg elhagyta a Bourbon-palotát, hogy életét kizárólag a koldusokkal és nyomorban élőkkel kapcsolatos karitatív tevékenységnek szentelje.

Az Emmaüs név eredete

Nevét a Jeruzsálemtől mintegy tizenkét kilométerre fekvő, Szent Lukács evangéliumában szereplő „Emmaus” városáról kapta, ahova a feltámadás

estéjén hazatartva két tanítvány találkozott egy idegennel, akit meghívtak házukba. Ott az idegen kenyeret vett, megáldotta, majd megtörve azt odanyújtotta nekik. A tanítványok ekkor ismerték fel benne Jézust. Az emmausi út és vacsora a hit, a felismerés szimbóluma.

Az Emmaüs története

1949-ben Pierre abbé Neuilly-Plaisance-ban lakott. Házába rendszeresen fogadott nehézségekkel küszködő egyéneket. A hely egyfajta nemzetközi ifjúsági szállássá alakult, mely az „Emmaüs” nevet kapta.

Tehát 1949-től működik a mostoha sorsú embereket, elsősorban hajléktalanokat támogató, egyébként valáshoz nem kötődő, világi közhasznú egyesület. A mára már az egész világot behálózó Emmaüs közösségek újrahasznosításból származó anyagok és tárgyak eladásából, valamint lakásépítésből tartják fenn magukat.

Pierre abbé 1954 hideg télén rendkívüli hírnévre tett szert, amikor hajléktalanok százait fenyegette fagyhalál. A fiatal pap február 1-jén a „jóakarát fellázadására” szólította fel honfitársait a Radio-Luxembourg adón: „Barátaim! Segítség..! Egy nő ma éjjel 3-kor megfagyott a Sébastopol körút járdáján, kezében szorongatva a papírt, mellyel tegnapelőtt kilakoltatták...” Felrázó beszéde hatására 2000 tonna adomány gyűlt össze mintegy félmillió francia frank értékben. Az első időkben ezek az adományok kizárólag a legnagyobb szükségben szenvedők között kerültek kiosztásra, később a közösség fejlesztésére is jutott.

A nagyszakállú, derekán kötéllel összefogott, durva posztó csuhát viselő, bakancsos pap gyorsan kivívta magának a „legendás hős” és az „igaz” jelzőket. Rendkívül népszerű, évek óta a közvélemény kutatások élmezőnyében foglal helyet 2003-ban például a 2. helyre szorította Zinedine Zidane-t, a focistát. Hajlott kora és betegsége ellenére még az utóbbi

években is lement az utcára a szegények ügyét támogatni. 2004 február 1-jén, híres felhívásának 50. évfordulóján Párizsban, a Trocadéro-n 6000 ember előtt ismét hathatós szolidaritásra szólított fel.

Az Emmaüs szociális tevékenységei

Idővel, a fejlődés következtében, a közösség több szervezetre tagozódott. Mára az egész világot behálózó mozgalommá vált: a társult szervezetekkel együtt az 5 kontinens közel 50 országban van jelen. Munkájukat a „Nemzetközi Emmaüs Mozgalom” fogja össze.

A közösségek tevékenysége többszörös haszonnal jár.

Lehetővé teszi, hogy a társadalom szélére sodródott egyének közösséget alkotva együtt dolgozzanak és megélik a szolidaritás élményét; ezáltal visszakapják emberi méltóságukat, és büszkéek lehetnek arra, hogy tevékenységük társadalmilag hasznos.

Célja a társadalom legnyomorultabbjainak, a szegénységtől, igazságtalanságtól, kirekesztettségtől sújtottaknak a segítése. Támogatják a fizikailag vagy szellemileg hátrányos helyzetben levőket, betegeket, az alkoholizmus, a kábítószer és a természeti csapások áldozatait, börtönből szabadultakat, menekülteket.

Az „AGORA” című cikkben már volt róla szó, hogy az egyesület vallja, mindenki a maga sorsának kövője, mert nincs sorsszerű végzet; tehát küzdeni kell a nyomor, a jogtalanság és a kirekesztettség ellen. Jelmondata: az utcáról az életbe. Az évek tapasztalata alapján igyekeznek a nehéz helyzetben lévő emberek, családok különböző problémáikhoz igazodó szolgáltatásokat nyújtani:

- a lakhatási, tartózkodási problémák enyhítése érdekében működtetnek nappali melegedőt, krízis ellátásban éjszakai fapadot és szociális hotelt (azaz a térítési díját a hotelszobának az egyesület fizeti)
- segítenek a lakáskeresésben
- intézik az RMI-t (a minimálsegélyt,

melynek összege kb. 400 euro havonta)

- harcolnak az írástudatlanság ellen
- a bevándorlók részére francia nyelvet oktatnak
- ingyenes orvosi rendelőt biztosítanak
- egészségügyi szolgáltatásokat nyújtanak (pl.: ingyenes mosás, fürdési lehetőség)
- munkába való visszaállást segítik.

Gazdasági hasznot hajtanak a használt cikkek begyűjtésével, válogatásával és eladásával, mezőgazdasági termeléssel és állattenyésztéssel. Az elvégzett munka nyereségéből:

- segítyeznek más elesetteket és a harmadik világ szegényeit,
- küzdenek az analfabétizmus ellen,
- részt vesznek az emberi jogok védelmében,
- képzési tevékenységet nyújtanak,
- szállást biztosítanak rászorulóknak,
- támogatják a környezetvédelmet.

Az Emmaüs is aláírta (támogatják a menekülteket):

Felhívás az európai illegális bevándorlók helyzetének rendezésére

Az Európai Tanács 2002. júniusi sessionai ülésén jelentős időt szentelt egy közös jövőbeni bevándorlási politika kidolgozására, de alig esett szó a leginkább érintett réteg, az unión kívülről érkezők jogairól. Ami pedig az Európában illegálisan tartózkodók személyek jogait illeti, szóra se méltatták.

Megint csak a határok felügyeletéről, az anyaországba való visszatérés lehetőségeiről, az illegális bevándorlók elleni rendőri együttműködésről folyt a vita. Európa folyamatosan dolgozza ki a szabályokat, amelyek állítása szerint a vándorlási áradatot hivatottak szabályozni.

Ezekben a „szabályozó” intézkedéseken azt értik, hogy egyesek bejutását megakadályozni, másokét megszervezni – azokat, akikre az európai gazdaságoknak, sőt, nyugdíjrendszereknek szüksége lehet.

Miközben egy összehangolt, közös európai politika megszületésére várunk a bevándorlás kérdéskörében,

az egyes tagállamok egyre csak szigorítják az álláspontjukat ezen a téren. Ami a problémakezelést illeti, a szabályozás és az adminisztrációs gyakorlat az elnyomás, csalás és a jogok semmibe vételének keverecse. Időről időre, amikor a helyzet tarthatatlanná válik, s az illegális bevándorlók megmozdulásai szolidaritási hullámot indít el, a hatalom az újraszabályozás eszközéhez folyamodik.

Az Európai Unió politikai érdekei a családok újraegyesítéséről, a menekültjogkérvők fogadásának minimális normájáról szóló szövegek kidolgozását sürgetik, s bár a rasszizmus és az idegengyűlölet elleni harc elsődleges cél, alig foglalkoznak a bejövő külföldiek jogaival, és egyáltalán nem az illegális bevándorlókkal, akiknek számát a diszkriminatív szabályozás szaporítja. Márpedig itt az ideje, hogy európai viszonylatban beszéljünk a bevándorlás jogi szabályozásáról, a bevándorlók tényleges jogairól. Mert itt vannak. Néhány tíz- vagy százezren Európa egész területén.

Egyetlen csepp a bolygónkon uralkodó rendetlenségben. Egyetlen csepp, amit úgy állítanak be, mint valami szököőrat vagy elviselhetetlen áradatot, táplálva az idegengyűlöletet és a rasszizmust.

Ezek a szegény, bizonytalan helyzetű vagy háborús országból érkező menekültek Európát választották, mindörökké vagy csak néhány évre. A legtöbb esetben dolgoznak, fogyasztókká válnak, néhányan gyereket nevelnek, páran részt vesznek lakóhelyük életében, közvetlen környezetük aktív szereplőivé lesznek. Sokuknak főszerep jut falujuk vagy régiójuk fejlődésének elősegítésében, vagy egyszerűen otthon maradt rokonaik megsegítésében. Hozzájárulnak tehát úgy Európa gazdasági és kulturális gazdagságához, mint a világ többi részének fejlődéséhez.

Elfogadhatatlan, hogy eltűrjük, amint ezek az emberek, akiknek egy része évek óta köztünk él, ki legyenek zárva a polgári lét javaiból, a kitaszítás állandó félelmében tengődjenek, megfosztassanak alapvető emberi jogoktól, kiszolgáltatva mindenféle bü-

nözőknek: illegális munkaadóknak, szállasadóknak, a prostitúció haszonélvezőinek.

Az irrealitás érvét, amit azok ellen hoztak fel, akik méltánytalannak tartják ezt a sorsot, már rég megcáfolták: az európai illegális bevándorlók azért vannak itt, mert találnak munkát, és ha lennének tényleges jogaik, fizethetnék a társadalombiztosítási járulékokat, és sokan munkahelyeket teremtenének. Annak kockázata, hogy a változtatás bevándorlásra való felhívással lenne egyenértékű, sosem nyert bizonyítást, és semmi sem szól az ellen, hogy Európa kapuinak megnyitása mindkét irányba történő mozgást indítson el, a szerencsét próbálni jövőnk egy részének spontán távozásával.

Az viszont bizonyos, hogy a jogállam értékeinek tiszteletben tartása megköveteli a harcot az egyenlőtlenség minden formájával szemben, s nem békülhet ki emberek alárendelt helyzetbe kényszerítésével. Ezért gondoljuk, hogy jogos kérni:

Minden az Európai Unió területén élő bevándorló kap, abban az országban, ahol él, egy huzamos ott tartózkodási jogot.

Az európai politikai intézmények arra kötelezik a tagállamokat, hogy védjék ezeket a személyeket a kizsákmányolással szemben, és biztosítsák nekik a jelenlétükből és munkavállalásukból származó jogokat.

Az Európai Unió államai olyan intézkedéseket hoznak, amelyek a státus- és jognélküli bevándorlók helyzetének felszámolását célozzák az európai rezidens státus létrehozásával, amely tartalmazza az ott tartózkodás biztonságát.

Európa integrálja elvei közé a szabad közlekedés jogát mindenki számára, függetlenül attól, hogy európai állampolgár vagy sem.

A közeljövőben a jelenleg illegális bevándorlók státusa olyan rendelkezéssel oldódjon meg, amely kötelezné a tagállamokat az ott tartózkodás törvényesítésének beindítására, ezen személyek esetében.

Kubik Dóra
Fehér köz

Kísérletek a társadalmi aktivitás elősegítése terén

2004, Hollandia

A társadalmi aktivitást elősegítő programok a munkanélküli – és elsősorban a tartós munkanélküli – emberek számára nyújtott támogatásnak tekinthetők, amelyek a munkaerőpiacra, a fizetett foglalkoztatás felé segítenek visszajutni. Az aktivitást erősítő programok végső célja ugyanakkor nem a fizetett munkavégzés, legalábbis nem rövid távon, hanem az egyén társadalmi részvétele – másféle módokon is.

A hollandiai kísérletek két megfigyelésen alapultak. Egyfelől, a garantált minimál-jövedelemben részesülők közül sokan annyira távol állnak a munkaerőpiactól, hogy rövid távon segítséggel sincs reális esélyük az elhelyezkedésre. Másfelől pedig ezeknek az embereknek is joguk van ahhoz, hogy a szociális és munkaügyi ellátások igénybevételénél teljesebb módon részt vegyenek a társadalom életében. Az olyan tevékenységek, mint az önkéntes munka vagy valamilyen képzésben való részvétel, hasznos módjai a társadalmi integrációnak. (...)

A társadalmi aktivitást elősegítő program a társadalmi integráció felé vezető „létra” első foka. A munkaerőpiactól legtávolabb lévő, súlyos problémákkal küzdő embereket célozza meg, ideértve az alkoholbetegeket és a kábítószerfüggőket, az egészségügyi és pszichiátriai problémákkal élőket, azokat az egyedülálló anyákat, akiknek kevés támogató kapcsolata van, a nyelvtudási gondokkal küzdő bevándorlókat, valamint a szakképzetleneket és az írástudatlanokat.

A célcsoport tagjai között sokaknak egyszerre többféle problémája is van. Bár a rendszeres munkavégzés a végső cél, a társadalmi aktivitást elősegítő programokban résztvevők közül nem mindenki lesz képes erre.

(...) Emiatt a Holland parlament elfogadta a Szociális támogatásról szóló általános törvény módosítását: 1996. január 1.-től a törvény 144. paragrafusa az önkormányzatok számára lehetővé teszi, hogy a kötelező munkaerőpiaci együttműködési kényszer gyakorlatától bizonyos esetekben eltekintsenek. (...)

A társadalmi aktivitás elősegítésére irányuló kísérletek tanulságai beépültek a 2004. január 1-én életbe lépő Munka és szociális támogatás törvénybe is, a következőképpen: az önkormányzatok tömbösített támogatást kapnak segélyekre, katasztrófa

„A társadalmi aktivitást elősegítő program résztvevői olyan programok közül választhatnak, amelyek vagy a munkaerő piaci részvételt támogatják, vagy a társadalmi részvétel egyéb formáit; a legtöbb program azonban mindkét elemet tartalmazza, és a programok „ötvözése” is egyre gyakoribbá válik.”

elhárításra, stb., amit sokkal nagyobb szabadsággal használhatnak fel. A szabályok és feltételek lényegesen csökkentek. A társadalmi aktivitás törvény által is legitimált céllá vált, amely elérhető munkába állás útján, s amennyiben

ez nem valósítható meg, más módokon is. Ez jelentősen megnövelte az önkormányzatok mozgásterét abban, hogy a társadalmi beilleszkedés elősegítéséről saját szociálpolitikai programot dolgozzanak ki. (...)

Azonban a munkakeresési és elhelyezkedési kötelezettség alól továbbra is csak kivételesen, egyedi elbírálás alapján mentesülhet valaki. (...)

A társadalmi aktivitást elősegítő programok a gyakorlatban

A társadalmi aktivitást elősegítő program résztvevői olyan programok közül választhatnak, amelyek vagy a munkaerő piaci részvételt támogatják, vagy a társadalmi részvétel egyéb formáit; a legtöbb program azonban mindkét elemet tartalmazza, és a programok „ötvözése” is egyre gyakoribbá válik.

A programokat hat csoportba oszthatjuk:

- önkéntes munka civil szervezeteknél (bizonyos esetekben az ügyfelek a már amúgy is, addig nem hivatalosan végzett önkéntes munkájukat folytathatják támogatott keretek között);
- más, társadalmilag hasznos vagy kulturális tevékenységek;
- munkahelyi „próba” elhelyezkedés: az ilyen munkahelyeken eltölthető idő nyilvánvalóan erősen korlátozott, és a munka jellegének eltérőnek kell lennie a korábbi, támogatott foglalkoztatás keretében végzett munka jellegétől. A tevékenységek megvalósulhatnak „szociális vállalatokon” belül, vagy közösségi feladatot ellátó cégeknél, pl. a szelektív hulladékgyűjtésen belül;
- (tovább)képzés: a tanfolyamok szakképesítést nyújthatnak (pl. számítógép kezelő tanfolyam) vagy a személyi fejlődést segítik elő (pl. bevándorló nők számára a biciklizés elsajátítása), és egyéb társas készségek fejlesztésére is irányulhatnak;
- egyéni esetkezelés/tanácsadás (az ügyfelek maguk igényelhetik): tanácsadás adósok részére, szenvedélybeteg-segítés, mentálhigiénés segítségnyújtás, stb.; valamint más, személyre szabott szolgáltatások, mint pl. a képességek felmérése.

A legtöbb helyi projekt egyszerre többfajta tevékenységet is ajánl, és az ügyfelek maguk is többféle szolgáltatást választanak. A legtöbb esetben az önkéntes munka a társadalmi aktivitás egyik lépése. Minél hátrányosabb helyzetű a célcsoport, annál nagyobb szerepet kap az egyéni esetkezelés és a tanácsadás. Szintén gyakori a továbbképzések és oktatási programok kidolgozása. Az átlag ügyfél heti 11-12 órát tölt társadalmi aktivitást elősegítő programokban, bár nagy eltérések tapasztalhatók (a heti 1 órától a szinte főállású részvételig minden megtalálható).

A tevékenységeket az egyéni szükségletekhez és kapacitáshoz mérten alakítják ki, ami azt is jelenti, hogy

nem jellemző a csoportos munka túlsúlya. Ugyanakkor sok esetben az egyéni aktivitás erősödésének útja csoportos és egyéni tevékenységek váltakozásán át vezet. A Társadalmi Aktivitást Elősegítő Program kihirdetése óta a kormányzat bátorítja az önkormányzatokat arra, hogy a munkaerő piactól legtávolabb eső csoportok felé irányuló programokba bevonják a különböző helyi szervezeteket is. Mivel a célcsoport szükségletei összetettek, az önkormányzati szociális szolgálatok együttműködnek a specializált jóléti szolgálatokkal, vagy szerződést kötnek velük a program megvalósítására. A lehetséges partnerek között megtalálhatóak pszichiátriai intézmények, közösségi csoportok (művelődési házak), szociális vállalatok, hajléktalanszállók, iskolák is.

A társadalmi aktivitással kapcsolatos programok célcsoportja folyamatosan bővült. Az első, kísérleti programok a szociális segélyezettek-re irányultak, az ún. „4-es fokú” ügyfelekre. A holland foglalkoztatás politikában az „1-es fokú”-tól a „4-es fokú”-ig terjedő skála az ügyfél távolságát jelzi a munkaerő piactól – ez az a távolság, amit át kell lépni. A „4-es fok” így a legsérülékenyebbeket jelöli, akik számára a munkaerő piaci reintegráció rövid távon elképzelhetetlen. A legtöbb „4-es fokú” ügyfél régóta munkanélküli, alacsonyan képzett, és emellett egyéb személyes vagy szociális problémája is van, mint pl. pszichiátriai problémák, hajléktalanság, nyelvi akadályok, vagy a támogató család hiánya.

Néhányan csak az aktivitást elősegítő program első lépéseiben vesznek részt, a társadalmi integráció létrájának az első fokán jutnak csak feljebb, mert soha nem lesz elég eszköz ahhoz, hogy tartósan rendszeres munkát vállaljanak. A számukra nyújtott támogatás lehet pl. elvonókúrán való részvétel, vagy pszichés segítségnyújtás különböző főbiák leküzdése érdekében, de akár a támogatott foglalkoztatás előmozdítása is. Az önkormányzatok a reintegrációs támogatást mind a munkaerőpiaci

részvételt, mind a társadalmi részvételt egyéb formáit segítő programokra fordíthatják. 1996 és 2001 között mintegy 130 önkormányzat használta ki a 144. paragrafus kínálta lehetőségeket. A társadalmi aktivitást elősegítő szemléletmódot mára a legtöbb holland önkormányzat átvette.

Pénzügyi háttér

Az önkormányzatok összesen évi 1,6 milliárd €-ból gazdálkodhatnak, amely 400 ezer ember szociális támogatását fedezi, ideértve a képzés és a támogatott foglalkoztatás költségeit is. Ez a 2004-es költségvetési tervezetnél 600 millió €-val kevesebb. Összehasonlításképpen: évi 5 milliárd €-t fordít az ország segélyezésre (benefit payment), amely összeg a munkanélküliek számától függően változhat, és összesen mintegy 1,3 millió embert érint. A helyi önkormányzatok adóbevételei csekélyek, így pénzügyi lehetőségeik is korlátozottak, tehát kormányzati segítségre van szükségük ahhoz, hogy különböző programokat megvalósítsanak. A holland embereknek 1963 óta van joguk szociális segély igénybevételére, a szegények támogatása hagyományosan helyi felelősség.

Az 1990-es évekig a központi költségvetés állta az összes szociális támogatást, és a segélyezésnek nem lehetett költségvetési korlátja. A 2000-es Munka és szociális támogatás törvény feljogosítja az önkormányzatokat arra, hogy a sajátos szükségletek figyelembevételével alakítsanak ki megoldási stratégiákat. A támogatási összeg az igénylők becsült számához mérten kerül megállapításra, amit ezután az önkormányzatoknak átutalnak. Ha az önkormányzat reintegrációs törekvései nem bizonyulnak elég sikeresnek, a támogatás összege nem fedezi az összes szociális kiadást, és az önkormányzatnak más forrásokat is be kell vonni a szociális kiadások fedezésére. Az ezredforduló táján javult az ország gazdasági helyzete, és a rosszabb helyzetű célcsoport legdinamikusabb tagjai is el tudtak helyezkedni. Ezzel egyidőben a célcsoport profilja is változott. A kevésbé dinamikus,

többszörös hátránnyal küzdő egyének maradtak munka nélkül, és az ügyfelek nagyobb hányada igényel egyéni esetkezelést. Az önkormányzatok céljaik elérése érdekében egyre inkább készek együttműködni más állami és magán intézményekkel, regionális szinten is.

Megvalósítás

Hollandia különböző önkormányzatai különböző módon valósítják meg a programot. Hága önkormányzatát választották ki arra, hogy bemutassa a társadalmi aktivitás terén helyi szinten sikeresen megvalósított kísérleti projektjeit.

A 450 ezer lakosú nagyvárosban átlagosan 7-10 évig terjedő időszakon át 23 ezer fő részesül szociális segélyben, s közülük kb. 10 ezer fő soha nem lesz annyira aktív, hogy fizetett munkát végezzen. 2003 januárja óta 2105 főt találtak alkalmasnak társadalmi aktivitást elősegítő programban való részvételre. 1468 fő jutott el közülük a reintegrációt segítő szervezetekhez, és végül 1222 fő csatlakozott a programhoz. Az első eredmények szerint 28%-uknak sikerült munkát vállalni, 30% még egy évig a programban maradt, 89 fő hagyta el a programot és 30%-nál egyelőre nincs eredmény.

A programban való részvétel kötelező, az együttműködés hiánya (amennyiben az illető nem hajlandó részt venni a programban) a segély 50-100%-ának megvonását eredményezi. Azok az ügyfelek, akik nem vesznek részt az első találkozón, elveszítik a jövedelmük 10-20%-át. A segélyek szintjét a központi kormányzat határozza meg: jelenleg havi 750 € egyedülálló, 1200 € családok esetében.

A társadalmi aktivitást elősegítő program célja, hogy az egyén önfenntartóvá váljék, és képes legyen legalább heti 20 óra munkavégzésre. Az ügyfelek többsége társadalmilag elszigetelt, több mint három éve rendszeresen segélyezett, és valószínűleg egészségügyi vagy pszichiátriai problémával is küzd. Legtöbbször nem állampolgárok, és nem beszélnek jól hollandul. Évenként 1100 fő

csatlakozik a programhoz. A program a következő öt területen kívánja az ügyfeleket megerősíteni:

- orientáció (célok meghatározása, és motiváció felkeltése)
- anyagi helyzet (a háztartásvezetés elsajátítása)
- nyelv (a holland nyelv megértése, beszélése és írása)
- egészségügy (az egészséges életmód elsajátítása)
- pszichológiai és kapcsolati problémák (pl. szenvedélybetegség, családon belüli konfliktusok, stb.)

Ha az ügyfél mind az öt területen leküzdötte az akadályokat, készen áll a munkavállalásra. A korábban külön területként kezelt társas viselkedés gyakorlata – hogyan lehet másokkal együttműködni – már nem kiemelt kategória, a fenti öt területbe integrálódott. Az ügyfelek saját személyes előrehaladási tervüket két-három hetente megbeszélik egyéni tanácsadójukkal. Lehetőségük van különböző tevékenységekben részt venni, pl. számítógépes vagy gazdasági tanfolyamok, zene, festés, nyelvtanulás, és közösségi munka. Ugyanakkor az önkormányzat jelenleg kevésbé szívesen közvetít ügyfeleket önkéntes munkára: néhány ügyfél annyira élvezte az önkéntes tevékenységét, hogy nem akart „igazi” munkát vállalni.

A támogatási rendszer

Az önkormányzatok fejlesztési munkájának segítése érdekében a Szociális és Foglalkoztatási Minisztérium valamint az Egészségügyi, Jóléti és Sport Minisztérium közösen hozta létre a Társadalmi Aktivitás Információs és Szolgáltató Központot (TAISZK), melynek feladati közé tartozik a jól működő programok „cseréjének” biztosítása, konferenciák szervezése, hasznos információk terjesztése és tanácsadás. A TAISZK kezdetektől fogva buzdítja, támogatja és monitorozza a társadalmi aktivitást elősegítő programokat. Céljai elérése érdekében országos konferenciákat szervezett, hírlevelet adott ki, adatbázist működtet. Az információáramlás és az értékelés érdekében

új eszközöket alkalmazott.

A helyi közösségek társadalmi aktivitást elősegítő programjainak fejlesztése érdekében a TAISZK egy támogatási alapot is létrehozott, amit a Társadalmi Aktivitási Kísérletek program értékelése tett szükségessé. Az értékelés rámutatott, hogy az önkormányzatok számára időigényes munka volt az együttműködések megszervezése és a társadalmi aktivitást elősegítő programok beindítása, ezért közepes méretű (önkormányzatonként 38 ezer €-s) támogatással ösztönözték őket konferenciák, találkozókat szervezésére és programjuk kifejlesztésére. Több mint 400 önkormányzat élt a támogatási lehetőséggel. A támogatást projektek kidolgozására is igénybe lehetett venni, megvalósításukra azonban nem. A program nagyon sikeresnek bizonyult az információs források létrehozása és az új kapcsolatok kialakítása tekintetében.

Jelenleg a TAISZK az önkormányzati szférához tartozik, és két munkatársa van. Továbbra is biztosítja az adatbázis naprakész működését, hírleveleket ad ki. Célja, hogy további programok jöjjenek létre a társadalmi aktivitás terén. A társadalmi aktivitással kapcsolatos stratégiájukért az önkormányzatok felelnek, a TAISZK a program létrehozásában és megvalósításában nyújt segítséget. A Holland Önkormányzatok Szövetsége ideiglenes állami támogatást kap a TAISZK befogadásáért és működtetéséért. A támogatás végeztével a Holland Önkormányzatok Szövetsége saját működésébe illeszti a jelenleg a TAISZK által ellátott feladatokat.

Értékelés és monitoring

Az eredmények ígéretesek, bár nehezen számszerűsíthetők. 2001 közepére az értékelési mutatók szerint 12 ezer fő vett részt társadalmi aktivitást elősegítő programokban, 2/3-uk nő, 62% több, mint 6 év óta munkanélküli. A résztvevők jellemzői hasonlóak voltak az eredeti célcsoporthoz – sokproblémás emberek, távol a munkaerőpiactól – és mintha pozitív diszkrimináció lenne kimutatható

a nők, az idősebb emberek és a bevándorlók irányában. Ugyanakkor a programban végig bennmaradók magasabb szintű deprivációt mutatnak, a kevésbé hátrányos helyzetűek menet közben elhelyezkedtek. A leghátrányosabb helyzetűek 22%-a hullott ki, vagy a kihullók között többségben voltak a leghátrányosabb helyzetűek? A programnak sikerült a szociális segélyezettek „kemény magját” elérni.

Amikor a programban való részvétel motivációjáról kérdezték őket, a válaszolók 25%-a azt mondta, hogy szeretne kitörni az elszigeteltségből, 14% valami hasznos tevékenységet szeretett volna végezni, és 13% szeretett volna a munkavállaláshoz közelebb kerülni. A járulékos társadalmi „mellékhatások” a legtöbb résztvevő szerint pozitívak voltak: 83% talált új barátokat, ismerősöket, 61% úgy érezte, hogy nőtt a társadalmi presztízsze, 78% jobban tudta strukturálni az életét, 70%-nak nőtt az önbizalma és 74%-nak javult a mentális állapota.

A munkaerő piaccal kapcsolatos eredményeket nehezebb mérni. Kontroll-csoport hiányában nehéz megmondani, hogy a program alatt elhelyezkedők 16%-os aránya magasnak vagy alacsonynak tekinthető-e. További 19% aktívan keres munkát, míg mások erre nem képesek különböző, pl. egészségügyi, gyerekneveléssel vagy lakhatással kapcsolatos problémák miatt. Az általános elégedettségi mutató nagyon magas, 87% volt, és kutatók véleménye szerint az eredmények „fenntarthatóak”. Ugyanakkor ezeket a visszajelzéseket és az értékelés eredményeit fenntartással kell kezelni, hiszen pl. az elégedett emberek nagyobb valószínűséggel töltötték ki a visszajelző lapot, mint elégedetlen társaik.

Forrás: Nicaise, Ides

– **Meinema, Thea:** Experiments in Social Activation in the Netherlands; Synthesis Report – Peer Review in the Field of Social Inclusion Policies

Fordította: **Fehér Boróka**
Mdszertan

Fenntartható közösségek: állandó otthonok – változó életek

Előszó

Kedves Kollégák!

Ismét egy új könyvet ajánlhatunk figyelmetekbe, és nem is akármilyet: saját kiadványunkat, az

Otthontalanul... Tégy az emberért! *sorozat IV. kötetét!*

A „Fenntartható közösségek: állandó otthonok – változó életek. Stratégia a hajléktalanság kezelésére” *egy fordítás, amely a hajléktalanság, pontosabban szólva az otthontalanság kezelésének angliai programját mutatja be.*

Az angol szöveget Győri Péter találta meg számunkra, a fordítói munkát – az Equal program támogatásával – Kaposi Mária végezte, mi magunk szerkesztettük, tördeltük és nyomtattuk. Szaló Edit nélkülözhetetlen segítségét itt is szeretném megköszönni!

A könyvből minden intézmény kapott egy-egy példányt, tehát minden telephelyen elérhető. Ha valamiért mégsem, kérjetelek belőle a Módszertantól!

Jó olvasást kívánunk!

A biztonságos és megfelelő otthon hiánya emberek százmillióit sújtja a Földön. Az otthontól való megfosztottság esélyei, okai lehetnek nagyon különbözőek, az otthontalanság egyénekre gyakorolt következményei mégis igen sok hasonlóságot mutatnak, bárhol, bárki is kerül ilyen helyzetbe. Éljen valaki Északon vagy Délen, Keleten vagy Nyugaton, ha nincs otthona, ahol biztonságban lehet, lehet, alhat és szerethet, akkor nyomorúságosan érzi magát. A fedél nélküli lét, a hajléktalan állapot, a lakástalan élethelyzet mind az otthontalanság különböző megjelenési formái. Aki meg van fosztva attól, hogy otthona legyen, az nem érzi jól magát abban a társadalomban. Az a társadalom, amelyben emberek otthontalanok, nem tud békében élni önmagával. Ez indíthatja arra egy-egy ország demokratikusan, a közösség által megválasztott kormányát, hogy lépéseket tegyen az otthontalanság megszüntetése, a társadalom békésebb együttélése érdekében.

Amikor úgy döntöttünk, hogy az itt következő dokumentumot az érdeklődő magyar olvasók kezébe adjuk, tagadhatatlanul az a szándék vezetett bennünket, hogy tanuljunk belőle – közösen. Ne másoljunk le semmit gondolkodás nélkül, mert az sok jóra

nem vezet, de tanuljuk meg bátran azt a módszert, gondolkodási és szemléletmódot, mely a mi problémáink jobb megoldásához hozzásegíthet. De mit is tartunk a kezünkben?

Nagy-Britanniában a választások során a különböző politikai csoportosulások részletes terveket, programokat tesznek közzé. Ezek tartalmazzák a főbb értékeket, célokat, az ezek érvényesülése, elérése érdekében megtervezett lépéseket, lebontva a tervezett konkrét intézkedésekig. A kormányalakítást követően ugyanez megismétlődik, immár még körültekintőbben, részletesebben, a bármikori számonkérhetőség felelősségével. A jelenlegi brit kormány programjának egyik nagy fejezete a „Fenntartható kö-

zösségek” program-csoport, melynek végrehajtását elsősorban az önkormányzati és településfejlesztési ügyekért felelős miniszterelnök-helyettesi hivatal koordinálja. A „Fenntartható közösségek” program-csoport felöleli a településfejlesztés minden fontos területét (infrastruktúra, közlekedés, oktatás, egészségügy, közösségi terrek, lakásügy stb.) – mindig a kor-

mány társadalompolitikai céljai felől közelítve meg azokat. A „Fenntartható közösségek: állandó otthonok – változó életek. Stratégia a hajléktalanság kezelésére” e kormányzati program-csoport egyik eleme, hivatalos kormányzati dokumentuma.

Óhatatlanul fölmerülhet a hazai olvasóban, hogy jó-jó, de a leírt szép célokból, programokból mennyi valósulhat meg, mindez nem marad-e csupán papíron „írott malaszt”-ként. Annak érdekében, hogy ez ne így legyen, a modern kormányzás számos eszközét alkalmazták Nagy-Britanniában.

Megpróbálják a célokat és megteendő lépéseket mérhetővé, nyomonkövethetővé tenni, ehhez indikátorokat, jelző eszközöket próbálnak kialakítani. Ezek az indikátorok olykor jelző számok (hány db lakás épül, mennyivel csökkenjen a fedél nélkül élők száma, hány családra terjedjenek ki a támogatott lakhatási programok, mindehhez mekkora források biztosíthatóak stb.), de sokszor nem számszerűsíthető kvalitatív mutatók (új jogszabályok, eljárások megalkotása, új

„Amikor úgy döntöttünk, hogy az itt következő dokumentumot az érdeklődő magyar olvasók kezébe adjuk, tagadhatatlanul az a szándék vezetett bennünket, hogy tanuljunk belőle – közösen. Ne másoljunk le semmit gondolkodás nélkül, mert az sok jóra nem vezet, de tanuljuk meg bátran azt a módszert, gondolkodási és szemléletmódot, mely a mi problémáink jobb megoldásához hozzásegíthet.”

szolgáltatások kialakítása, vagy meglévők átalakítása stb.).

Nagy-Britanniában az előző kormányzati ciklus során például az egyik ilyen kitűzött cél az volt, hogy legalább az 1/3-ára csökkenjen a fedél nélkül élők száma. Számtalan eszközt használtak föl ennek elérése érdekében, s a kimutatható, nyomonkövethető eredményekre, tanulságokra bizottságokkal tudnak hivatkozni, támaszkodni a következő program megfogalmazása során.

Az indikátorok segítségével megpróbálják folyamatosan nyomonkövetni a kitűzött célok megvalósulását: a mérőeszközökkel mérni az elért eredményeket, figyelni a hatékonyságot, mit sikerült, hogyan sikerült elérni. Számos központi és helyi kormányzati és önkormányzati intézmény, szakértői testület, civil szervezet vesz részt ebben a nyomonkövetési folyamatban, melynek során időről-időre értékelő jelentések készülnek a megvalósítás menetéről. (Ilyen például a „Coming in from the Cold” jelentés a fedél nélküliek számának csökkentéséről.) Ezeket a közbenső értékeléseket, sokszor komoly tudományos kutatásokra épülő („szükségletfelmérő”) tanulmányokat aztán fölhasználják az új programok, célok és eszközök kialakításakor, vagy éppen a meglévő program időközbeni módosításakor. (Ilyen a dokumentumban említett „More than a Roof” tanulmány.) E programok tehát nincsenek „köbe vésvé”, ha kell, akkor a tanulságok alapján a megvalósítás során is módosítják ezeket: a mindennapi végrehajtás, döntések meghatározó keretei e programok, de nincs kizárva felülvizsgálatuk lehetősége.

A mostani dokumentumból is jól látható az a hangsúlyváltás, mely ugyan fenntartja a fedél nélkül élők számának csökkentését célként, azonban kiemelten kezeli a bizonytalan (átmeneti) lakhatással rendelkezők helyzetének rendezését, az ilyen helyzetben élő családok hosszú távú lakhatásának a megoldását. Számos lépés ezt a célt szolgálja.

Mindez, programok, konkrét cé-

lok, indikátorok, megvalósítást értékelő jelentések, tanulmányok stb. mind nyilvánosak, olvashatóak különböző kiadványokban, könnyen hozzáférhetőek minden polgár számára elektronikus formában. A nyitott kormányzás – mind formai, mind tartalmi értelemben – alapvető eleme a modern kormányzási eljárásoknak. (E dokumentum is többször hivatkozik azokra a civil szervezetekre, kezdeményezésekre, melyek „jó gyakorlatát” beépítették a programba, illetve aktív résztvevői lehetnek kormányzati-civil közös testületeknek.)

Ez a hajléktalanság kezeléséről szóló kormányzati dokumentum nem egyszerűen hangsúlyozza a probléma megelőzésének, a prevenciónak a fontosságát, hanem – számunkra talán szokatlan módon – részletesen foglalkozik mindazokkal a konkrét eszközökkel, melyek a hajléktalan helyzet kialakulásának megelőzését szolgálják. Ezen belül is különösen figyelemre méltó, ahogy fölhasználják a hajléktalanság okait, a hajléktalansághoz vezető utakat, rizikó faktorokat kereső-elemző empirikus kutatások eredményeit, s megpróbálnak minden egyes felismert veszélyeztető tényezőhöz konkrét prevenciós lépéseket kapcsolni.

A megelőzés mellett a legnagyobb hangsúlyt a stratégia megfogalmazása során a hajléktalanságból kivezető utak megépítése, megerősítése kapta. A kivezető utak két legfontosabb eleme a dokumentum szerint: a munka és a lakás. Mindkettő átnyúlik más kormányzati programok területére, ahogy a stratégia egésze is számtalan olyan elemet tartalmaz, amely a különböző ágazatok, hi-

vatalok, kormányzati-önkormányzati-civil szervezetek folyamatos munkaközi együttműködését feltételezi. Ez a hajléktalanság kezeléséről szóló kormányzati dokumentum jól tükrözi, hogy hatékony és modern kormányzás csak a problémamegoldásban érintett szervezetek tényleges együttműködésével valósítható meg. Ez igen távol áll attól a – hazánkban még elterjedt – gyakorlattól, hogy ki-ki építgeti a maga elkülönült intézmény-rendszerét, s közben sóhajtozik a probléma komplexitásán. Erről, vagyis az elkülönült ún. hajléktalanellátó intézményrendszerről esik a legkevesebb szó ebben a hajléktalanság kezeléséről szóló stratégiai dokumentumban.

Végül a fordításról röviden: A fordítás során el kellett döntenünk, hogy a dokumentumban használt homeless(ness) kifejezést a magyar hajléktalan(ság), lakástalan(ság), vagy otthontalan(ság) szóval fordítjuk-e le. A dokumentum olvasói számára – reméljük – jól látható lesz, hogy Nagy-Britanniában a homeless megjelölés tartalma sokkal tágabb a hajléktalan szó hazánkban elterjedt tartalmánál, s kiterjed a lakástalan, otthontalan helyzet megjelölésére is. Ennek ellenére szinte mindenhol a szövegben a hajléktalan kifejezést használtuk – a tartalmi eltérésekkel ki-ki még birkózhat.

Dr. Györi Péter

„Szabad a vásár!”

Az alábbi írás a „Szabad a vásár!” Az ingatlanokkal és a hitelezéssel kapcsolatos csalások empirikus vizsgálata Józsefvárosban című kutatási beszámoló részlete.

A kutatás 2005-ben készült. Célja az ingatlancsalások – vagy ahogy a köznyelv mondja, a „lakásmaffias” ügyek – szociológiai (lakáspolitikai, szociálpolitikai) hátterének feltérképezése volt. Az ingatlancsalások áldozataival, az önkormányzat és a különböző szociális szervezetek, ill. az ingatlancsalásokkal kapcsolatban információval bíró egyéb szervezetek munkatársaival készült interjúkból, valamint szociális munkások eseteleírásaiból összesen 62 esetet (eset-töredéket) ismertünk meg. Emellett kérdőíves adatfelvétel történt Józsefváros két ún. krízisterületén.

A kutatási beszámoló eme részlete a szociális ellátórendszer szerepét vizsgálja. Adataink szerint az ingatlancsalások megjelenése 1991-1992-re tehető, a kilencvenes évek közepén már virágzott ez az „iparág”, ám még 2004-2005-ben játszódó eseménnyel is találkoztunk. Ez alatt a majd’ másfél évtized alatt a szociális ellátórendszer sokat fejlődött. Új ellátási formák, új szolgáltatások jöttek létre, s a már akkor meglévő intézményi kapacitás is jelentősen bővült. Épp ezért nem vállalkoztunk arra, hogy az ellátórendszer teljes spektrumára kiterjedően értékeljük az áldozati csoportok ellátását/ellátatlanságát. A jelenlegi gyakorlatra fókuszálunk, és ahol szükséges, utalunk a változásokra.

Az áldozatok

A kutatás módszereiből adódik, hogy adataink „lefelé” húznak, vagyis az alacsonyabb társadalmi státusú csoportok nagyobb súllyal jelennek meg a mintában. Ezzel együtt arra következtethetünk, hogy az ingatlancsalások áldozatai jobbra a társadalom legsebezhetőbb csoportjaiból kerül-

nek ki. Sebezhetőségüket mi sem mutatja jobban, mint hogy a társadalomtudományban használatos fogalom esetükben szó szerint is érthető: gyakran súlyos fizikai bántalmazást és lelki sérüléseket szenvednek el egy-egy eset kapcsán.

A megismert esetek szereplői között kisebbségben vannak azok, akik az ingatlancsalás következtében kerültek rossz szociális helyzetbe. Ők többnyire a „beköltözők”, akik vidékről, vagy más kerületből érkeztek. Ha sikerült volna a tranzakció, minden esélyük meg lett volna korábbi státusuk megőrzésére.

Jellemzőbb, hogy a lecsúszás, a társadalmi kiilleszkedés egy lépcsőfoka a rossz kimenetelű lakáscsere. Ezekben az esetekben a lakás elvesztését megelőzően az áldozatok problémák sokaságával kerültek szembe, amelyek megoldásához nem rendelkeztek eszközökkel. Gyakori körükben a tartós és mély szegénység; felülreprezentáltak az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők (több analfabétával is találkoztunk); magas a munkanélküliek, a rossz egészségi állapotban lévők, és a pszichiátriai betegségekkel küzdők aránya; nagy számban fordulnak elő devianciák (elsősorban az alkohol-problémát említhetjük); jellemző a kapcsolati háló sérülése, azaz a természetes védőháló („kebelbéli védelem”) hiánya, valamint részben ezzel összefüggésben destruktív (romboló?) kapcsolatok kiépülése. Ezek a jellemzők mindamelllett, hogy közvetlen, a társadalmi esélyek befolyásolásán keresztül hatnak, közvetlenül is befolyással lehetnek egy lakáscsere kimenetelére.

A megelőzés lehetősége

Az ingatlancsalások előzményeit vizsgálva legelőször az áldozatok el-
látatlansága tűnik föl: az esetek egy

résében szociális és életvezetési problémáik ellenére nem részesültek ellátásban, vagy ha igen, ellátásuk nem volt kielégítő. Az adatok szerint azonban a későbbi áldozatok közül többen aktív kapcsolatban voltak szociális szervezetekkel, amelyek – amennyire az esetekből megállapítható – adekvát ellátást nyújtottak.

A szociális ellátások terén a Családsegítő Szolgálat tölt be kulcsfontosságú szerepet. Az interjúkból és eseteleírásokból megismert ügyfelek annak ellenére estek ingatlancsalók csapdájába, hogy az intézmény igen szerteágazó formában próbálta segíteni őket. „Ott van a vastag paksamétám” – ahogy az egyik interjúalany fogalmazott. Hasonlóakat tapasztal-

tunk az idősek ill. a pszichiátriai betegek ellátásával foglalkozó szervezeteknél is. Hogy hol húzódik a segítségnyújtás határa, több tényezőtől,

csak a legfontosabbakat említve a segítséget kérő problémáinak mélységétől és összetettségétől, kapcsolati rendszerétől, valamint cselekvőképességétől függ.

Néha úgy tűnik, hogy paradox módon minél izoláltabb az egyén, minél kevésbé tudja érdekeit képviselni, minél mélyebb és összetettebb a problémája, annál kisebb az esélye arra, hogy kihasználja a szociális ellátórendszer biztosította lehetőségeket.

A hajléktalan-ellátásban dolgozó interjúalany szerint „bizonyos problémák halmozódása esetén, mint a szitán, úgy esnek át [az ügyfelek] a családsegítőkön, gyerekjóléti szolgálatokon”. Úgy tapasztalta, hogy ezek az intézmények tehetetlenek például a családon belüli erőszakkal, a túl nagy hátrálékkal szemben, és azoknak azon ügyfeleknek az esetében, akik „nem tudnak együttműködni”.

Az áldozatok több esetben kértek intézményi segítséget, bizalommal is voltak az intézmény felé, azonban

„Az igénybe vehető segítséggel gyakran csak az tud élni, aki saját erőforrásait is mozgósítani tudja a megoldás érdekében.”

miután úgy érezték, hogy az nem rendelkezik adekvát válasszal problémájuk megoldására, más „segítség” után néztek. Konkrétan a díjhátralék-probléma megoldása, valamint a (lakásfenntartási nehézségek miatt, vagy egyéb okból vágyott) lakáscsere kapcsán tapasztalt eszköztelenséget említhetjük. Azonban tudnunk kell, hogy mindez sokszor csak tünet, a probléma gyökerei mélyebben vannak.

A lakáscsere „méregfoga”, a díjhátralékosság

Az ingatlancsalással végződő lakáscserét gyakran lakásfenntartási problémák, ezzel összefüggésben pedig a lakás elvesztésétől való félelem motiválta.

A forgatókönyv az esetek többségében hasonló volt. A bérlők lehetőségeik ismeretében – vagy nem ismeretében! – úgy ítélték meg, hogy nincs esélyük a hátraléktörlesztésre. Csak látszólag más kérdés, hogy az eseteket rekonstruálva sokszor nem tűnt kezelhetetlennek a probléma. (Például nem volt magas a hátralék összege.) Azonban ahogy azt korábbi kutatásunkban is láttuk, az érintettek nem mindig értékelik reálisan helyzetüket: esetenként nem érzik a fenyegetettség mértékét, máskor túlbecsülik azt.

Ha a Vagyongkezelő Kft. felmondta már a lakásbérleti szerződést és lakás-kiürítési eljárást is kezdeményezett a bíróságon, a bérlő hatalmas nyomásnak volt kitéve. Elveszítheti a lakását, kilakoltathatják – ebben a súlyos krízishelyzetben a cselekvési kényszer esetenként („tenni kell valamit, mert különben...”) információhiánnyal, tanácsalansággal, néha bénultsággal párosul. Ha ilyenkor a „mentőövet” az ingatlancsaló dobta a díjhátralékos felé, egyenes volt az út az áldozattá válásig...

Többször ismétlődő mozzanat, hogy a mélyen eladósodott bérlőt, akinek a lakásbérleti szerződését is felmondták, és esetleg a végrehajtás időpontja is ki volt már tűzve, a lakásán kereste fel az ingatlancsaló csoport („lakásmaffia”) tagja. Ismer-

te a díjhátralék összegét, és segítséget ajánlott. Máskor „segítőkész” ismerősök orientálták az áldozatot az ingatlancsalók felé. Tipikus az is, hogy az elkövetők szinte vadásznak későbbi áldozataikra. A legjobb „lelőhely” a kocsmá ill. a segítő szervezetek környéke. (Az egyik interjú szerint egy szociális szervezet vezetője például arra kényszerült, hogy kiutasítsa az intézményi váróból azt az ingatlanüzért, aki már több ügyfelet rászédett.)

„2002 szeptemberének végéig kellett volna elhagyniuk a lakást. Ekkor jelent meg náluk egy férfi, akinek a neve már több ügyben felmerült, hogy őt az önkormányzat küldte azzal, hogy segít bennmaradni a lakásban. Erről papírt is adott állítólag, bér én ezt soha nem láttam. X. azt hitte, hogy mi [Családsegítő Szolgálat] küldtük, és nagyon meglepődött, amikor kiderült, hogy nem. Ez a második találkozásunkkor volt, de csak később mondta el, hogy a férfi felajánlotta neki, hogy egy ügyvédi irodában letétbe helyez 800 ezer forintot a tartozások rendezésére, cserébe X. az ő nevükre kösse meg a bérleti szerződést. Neki felajánlottak egy házat valahol a Jászságban.

– Honnan tudta ez a férfi, hogy X. bajban van és mekkora a tartozása?

– Ezt nem tudjuk.”

(Interjúrészlet)

„(...) nem volt munkaviszonyom, és lakáshátralékom volt, tartozásom, no. Ez egy főbérleti lakás volt, ahol én voltam a főbérlő.

– Ez mikor volt?

– 2002-ben. Jött egy olyan ajánlat, ismerősök által, hogy lenne egy hármascere, mivel hogy az önkormányzat el akarta venni a lakást. Lényegében lakás nélkül maradtam volna, fedél nélkül.

– Milyen tartozása volt?

– Lakbér, villany, gáz. És akkor azt mondták, hogy ők kifizetik a hátralékomat, és akkor egy szobára lecserélem, mivel hogy annak kisebb a rezsije, és egymagamnak, úgy voltam vele, egy szoba is elég. Mert lényegé-

ben egy szoba konyha volt az eredeti, a tanácsi bérlakás.”

(Interjúrészlet)

„– Azt akartuk, hogy kapjunk egy kis lakást, meg pénzt. Tartozásunk volt nagyon sok.

– Mennyi?

– Olyan háromszázezer forint. Nem tudtuk már fizetni és ki akartak volna rakni. Egy ismerősünk hallotta a bajunk, és ajánlott egy olyan ügyvédi irodát, ahol ilyen önkormányzati lakásokat segítenek cserélni. Akkor kezdődött ez az egész maffia-dolog...”

(Interjúrészlet)

A lakáscserétől a későbbi áldozat azt remélte, hogy rosszabb lakáshelyzetbe kerül ugyan, de az adósság fenyegetése megszűnik, a lakásfenntartási költségek is alacsonyabbak lesznek, és talán némi pénze is marad. S főként: nem válik hajléktalanná!

Megint csak a realitáshoz való viszonyt jelzi, hogy a kiinduló helyzetet (a lakás értékét ill. a díjhátralék összegét) látva esetenként elképzelhetetlen volt, hogy a díjhátralékos „jól jöjjön ki” az ügyletből.

Azokban az esetekben, amikor bár számtanilag elképzelhető lett volna a jó kimenet, az érdekérvényesítő képesség teljes hiányából adódott az áldozattá válás.

A lakásfenntartási nehézségekre visszavezethető ingatlancsalások egy másik válfaja szerint a bérlő úgy próbált több, immár a lakásfenntartást (és a megélhetést) biztosító – jövedelemre szert tenni, hogy lakásába albérlőt fogadott. (Ebben az esetben indifferens, hogy volt-e hátraléka vagy nem, egyébként volt.) Ha ez a stratégia jól működik, mindkét fél számára nyereséggel jár: az albérlő lakhat valahol, a bérlő (tulajdonos) pedig osztozhat valakivel a költségeken. Lakásadás-vételről kezdetben szó sincs, s a főbérlőnek – bár esetleg eljátszott a gondolattal – nem áll szándékában eladni, elcserélni lakását, éppen hogy megtartani szerette volna azt.

Míg az előző esetekben inkább a megtévesztés, addig a „ráköltözéses” esetekben az erőszak eszközét hasz-

nálják az ingatlaneszközök.

Az adósságkezelés története néhány mondatban

A díjhátralékosság problematikája a rendszerváltás előtti látenciát követően az 1990-es évek elején került a felszínre, majd a recesszió mélyülésével egyre több háztartást, az évtized közepére pedig a háztartások mintegy tizedét érintő problémává vált.

Mindeközben a szociális ellátórendszer nehezen talált eszközöket a probléma orvoslására. Az első próbálkozás 1993-ban történt, egy akciószerű program keretében. A programot egészen 1996-ig nem követte adekvát intézkedés, az átmeneti segítség volt az egyetlen önkormányzati eszköz a hátralék kezelésére. 1996-tól díjhátralék-kiegyenlítő támogatást kérhettek a rászorulóknak, a hátralék „le-nullázása” után pedig automatikusan lakásfenntartási támogatásban részesültek. Ez az immár normatív alapú ellátási forma egy „többszatszerű” ellátási rendszer egyik alappillérvé vált, a közműszolgáltatók által fenntartott alapítványok mellett (főként a Hálózat Alapítvány szerepét kell kiemelni).

A kialakult rendszert azonban még a szakembereknek is nehéz volt átlátni. Egy-egy „ügy” sikeres megoldása (a szükséges lépések, valamint a hátralékkezelésben érintett aktorok tevékenységének összehangolása) a szociális szakemberek, az önkormányzat, és főként a Családsegítő Szolgálat családgyógyozói részéről magas szintű szakmai kompetenciát, az ügyfelek részéről pedig együttműködési készséget és képességet igényelt. (Sok-sok igazolás, számla beszerzése, sorban állás, türelem...) Ha csak az egyik is hiányzott, akkor a hátralék-kezelés könnyen zátonyra futhatott.

Ebben az időszakban vált egyre nyilvánvalóbbá az önkormányzati szociálpolitika és a bérlakáspolitikai összehangolásának teljes hiánya. A szociális eszközök kimerülése ill. elégtelensége esetén nem álltak rendelkezésre megfelelő lakáspolitikai eszközök (például a nagyhátralék-

osok lakásainak védett cseréjére), amely jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a szociális problémák tovább mélyültek és egy idő után kezelhetetlenné váltak.

Íme egy eset a Családsegítő Szolgálat praxisából, amely rendkívül érzékletesen mutatja be a hátralékkezelés nehézségeit (1997-ben), valamint azt, hogy miként csúszhat bele valaki egy ingatlaneszközbe az eladósodás, illetőleg a lakás elvesztésének félelme miatt.

„Y. [harmincas évei elején járó, egyedül élő fiatalember, középfokú végzettségű, munkanélküli] 1997-ben kért segítséget a Józsefvárosi Családsegítő Szolgálattól. Ekkor 70 ezer forint lakbérhátraléka volt, ezért az Önkormányzat felmondta a lakásbérleti jogviszonyát. Áramdíj hátralék miatt a villanyt is kikapcsolták lakásában. Ekkortájt a Családsegítőnek több száz ilyen ügyfele volt, és ekkor kezdett kialakulni az a munkamenet, amivel a díjhátralékosok ügyeit intézték. Ez persze még eléggé kezdetleges és igen sok papír és időigényes tevékenység volt.

Y. eleinte bizalmatlan volt, de bizalmatlansága hamar oldódott. Már a harmadik találkozáskor rengeteget mesélt életéről. Ekkorra sikerült egy alapítványi, és egy kisebb önkormányzati támogatással visszacsatolni az áramszolgáltatást, ami igen fontos volt, mert télvíz idején csak villanyal tudott fűteni. Ezekben a hetekben télikabátban aludt otthon, vagy ismerőseinél húzta meg magát. A villany visszacsatolása után viszont az életkedve. Bizni kezdett a családgyógyozójában és elhitte, hogy minden rendben lesz.

A lakbérhátralék kiegyenlítésére a családgyógyozó a Hálózat Alapítvány krízis támogatását akarta igénybe venni. Ehhez igazolások tömkelegét kellett beszerezni. Y. eleinte lelkesen ment a szolgáltatókhoz a papírokért. Az első ügyintézés közbeni megpróbáltatás akkor érte, amikor a Díjbeszedő Rt. igazolása negyedik alkalommal sem volt jó. Az első két alkalommal a családgyógyozó írásbeli

kérelme ellenére nem adtak havi bon-tású hátralékigazolást, hanem össze-vontat, amit viszont a Hálózat Alapít-vány nem fogadott el. Harmadszor számolási hiba került a kimutatásba. Negyedszer kiadták a jó igazolást, de nem bélyegezték le, és nem írták alá. Ezek az igazolás beszerzések minden alkalommal több órák sorban állást jelentettek. Ekkor még nem adták ki az igazolásokat szociális munkások-nak, nem volt kialakítva az együtt-működés a Hivatal a Családsegítő és a Szolgáltatók között. Amikor a Díjbeszedő igazolást sikerült besze-rezni, addigra lejárt a többi igazolás, mivel mindenből csak a 30 napnál frissebbet fogadtak el. Az új nullás ELMŰ igazolás beszereztetése már gondokba ütközött, ugyanis az megint hátralékot mutatott. Tehát meg kellett várni a munkanélküli ellátás postázá-sát, hogy előbb azt lerendezhesse az ügyfél.

Amire minden összejött az Alapít-vány nyári szünetet tartott. A kére-lem már be volt adva, tehát mindenki fellelegzett: már néhány hét és meg-érkezik a határozat, melynek értel-mében Y. megkapja a 70 ezer forint támogatást, ezzel kiegyenlítődik a hátraléka, és akkor már csak az In-gatlangazdálkodási Bizottságnak kell helyreállítani a jogviszonyt.

Y. mindezt megértette, valami még-sem stimmelt. Többször nem jött be a megbeszélte időben, szótlán volt és a korábbi boldogság messze elkerülte.

A nyár derekán, amikor már le-hetett tudni, hogy az Alapítvány egy hét múlva folytatja munkáját, a csa-ládgyógyozó egy éjszaka belebotlott a járdaszegélyen ücsörgő Y.-ba. Be-szélgettek néhány percet, a család-gyógyozó biztatta, hogy tartson ki, néhány hét és túl lesznek az egészen. Ekkor elmondta, hogy megkapta a la-kás-kiürítési értesítését. Kis hiba csú-szott a rendszerbe. A végrehajtónak a Vagyonkezelő Kft. mégis elküldte a kilakoltatást kérő levelet, vagyis a családgyógyozó jelzésére nem állt le a gépezet. Ekkor a Vagyonkezelő Kft. 5000 különböző stádiumban lévő díj-hátralékos ügyet kezelt, tehát a hiba szinte elkerülhetetlen volt.

A családgondozó ebben a nem éppen interjúszituációba megígérte, hogy másnap intézkedik, és helyrehozza a hibát. Ez így is történt. Másnap szabadságon volt az illetékes kolleganő, más nem foglalkozott az ügygel, azt sem tudták, hol vannak az akták. Délután Y. betelefonált megkérdezni, hogy mi történt. Sajnos semmi. Egy hét múlva viszont sikerült elérni az illetékest, aki személyes találkozást kért a családgondozótól, aki azon nyomban átrohant az összes igazolással. A végrehajtás leállítása elindult.

A családgondozó boldogan rohant ki Y.-hoz, hogy megnyugtassa, de a lakásban furcsa dolgot talált. Két idegen ember pakolászott, és azt állította, hogy megvette a lakást. A Önkormányzat már szentesítette a szerződést, ami persze lakáscseréről szólt. Y-ról semmit sem tudtak. A családgondozó számára nyilvánvalóvá vált, hogy Y. kifizette a hátralékot. Ezt csak úgy tudta elérni, hogy „eladta” a lakását. Nem bízott benne, hogy az igazolások és kérelmek halmazából számára pozitív döntés születhet.”

(Esetleírás részlete)

Az 1997 elejére kialakult struktúra lényegében 2001-ig működött, apróbb módosításokkal. 2001-ben a Családsegítő Szolgálat keretein belül létrejött a Díjhátralék- és adósságkezelő csoport, ezzel a lakásfenntartási és díjhátralék-kiegyenlítő támogatás mellett a jelenlegi rendszer harmadik eleme (a tanácsadás) is megjelent a lakástámogatások porondján.

A következő, alapvető fontosságú változás a szociális törvény módosításához kötődően az adósságkezelési szolgáltatásról szóló rendelet életbe lépése. A szolgáltatás újdonsága komplexitásában rejlett, vagyis az adósságcsökkentési támogatás és az adósságkezelési tanácsadás, valamint az adósságkezelés idejére nyújtott la-

kásfenntartási támogatás egységében. Azok a hátralékos háztartások részesülhetnek az ellátásban, amelyek tartozása legalább hat havi, a kérelem benyújtását megelőző tizenhét hónapban keletkezett, összege pedig meghaladja az ötvenezer forintot, s amelyek vállalják az adósság legalább 25%-át kitevő önrész kifizetését (természetesen a jövedelmi feltételek ill. a méltányolható lakásnagyságnak való megfelelés esetén). A komplex ellátás bevezetése lehetőséget teremtett a korábbi rendszer hibáinak, hiányosságainak kiküszöbölésére. Így például az önrész részletekben történő befizetésének a lehetősége, a törlesztés idejére nyújtott – emelt szintű – lakásfenntartási támogatás azok számára jelentett segítséget, akik az önrész befizetésének képtelensége miatt estek el az ellátástól. Az ellátást a bérelő, bérletárs, tulajdonos, tulajdonostárs, ill. hasznélvező veheti

igénybe.

A lakásfenntartáshoz kapcsolódó ellátások a rendszerváltást követő évekhez képest tehát óriási fejlődésen mentek keresztül, s napjainkban igen differenciált struktúrát alkotnak. Az adósságkezelő szolgáltatás, ill. a lakásfenntartási támogatás különböző formái a korábbiakhoz képest jóval hatékonyabb támogatást jelentenek a lakásfenntartási nehézségekkel küzdő háztartások számára.

Ugyanakkor, amit kutatásunk felszínre hozott: megoldatlan mindazok lakhatásának támogatása, akik „jogilag nehezen kezelhető” jogcímen laknak: albérlők, ágybérlők, illetve akik ingatlanbérlet áldozatává válva nem tudnak bérleti vagy tulajdonosi jogosítványokra szert tenni. (Esetükben gyakran a „jogcím nélküli” státusz elérése is eredménynek számít). Ahogy durván egy évtizeddel korábban a díjhátralékosok, úgy most eme a legitim jogcím nélküli csoportok záródnak ki az ellátásból.

A beavatkozás lehetőségei

Az ingatlanbérlet többnyire rendkívüli gyorsasággal, 1-2-3 hét alatt lejátszódik, ám esetenként – főleg a „ráköltözéses” ügyek – néhány hónapig is elhúzódhatnak. Az esetek elemzése alapján jól látszik, hogy ebben az időszakban a segítő kapcsolat, illetőleg az ügyfél viselkedése is megváltozhat. Ilyen változás lehet például, hogy

- az ügyfél „elmaradozik” (míg korábban rendszeres időközönként, megállapodás szerint látogatta az intézményt – járt az idők klubjába, a családgondozójához, stb.);
- addig nem ismert rokonról, ismerősről tesz említést, aki – látszólag önzetlen – segítséget, támogatást ajánl neki;
- ügyében addig ismeretlen személy jár el helyette, ill. kíséri őt (pl. ő fizeti a térítési díjat az étkeztetésért);
- lakásába elfogadható magyarázat (pl. albérleti szerződés, érzelmileg – vagy legalább kétoldalú gazdasági érdek által – megalapozott élet társi kapcsolat nélkül) beköltöznek, „ráköltöznek”;
- korábban központi jelentőségű problémáit – tipikusan a lakáscserét – elfogadható magyarázat nélkül negligálja („hagyja csak, majd megoldom”);
- jövedelméhez képest túlzó pénzköltségbe kezd (ide értve a díjhátralék kifizetését is);
- talán banálisan hangzik, de fontos kimondani: aggodalmát fogalmazza meg, miszerint elveszik a lakását.

Ezek a változások természetesen nem minden esetben kötődnek ingatlanbérlet cselekményekhez! Így például a segítő folyamat természetes „hullámválásának” tekinthető a kapcsolat intenzitásának változása, megszakadása. Bizonyos viselkedések túlélési stratégiát jelentenek a „szegénykulturális” létben: a lakását fenntartani képtelen ember albérlet, ágybérlet fogad, vagy lakásába enged olyan személyeket, akik pillanatnyi szükségleteit – étel, társ utáni vágy, alkohol – kielégítik. És így tovább...

Az intézményi interjúkban elhang-

zottak szerint a felkeresett szociális szervezetek munkatársai számos esetben találkoztak már a problémával, és érzékelték azt is, hogy ellátási célcsoportjuk egyben az ingatlanbűnözők célcsoportja is. Felismerték az ingatlanbűnözőkre utaló jeleket, néha jelzéseket (mi több: részben a velük készült interjúk hívták fel a figyelmünket rájuk), és a maguk eszközeivel megpróbálták tenni valamit. Azonban úgy ítélték meg, hogy korlátozott lehetőségük van a beavatkozásra. Igyekeztek felhívni a figyelmet a veszélyre, próbálták támogatni, erősíteni az áldozatot, aki függő és kiszolgáltatott helyzetben volt a lakására pályázó csalóval szemben.

Nagy felkészültséget igényel ez a feladat, mert az áldozat

és az elkövető között lévő kapcsolat természete – az érzelmi és gazdasági szálak összefonódása, valamint az erőszak jelenléte miatt – nehezen tapintható ki. Gyakori például, hogy az áldozathoz érzelmi és/vagy szexuális szükségleteinek kielégíthetlenségét kihasználva férkőzik közel a csaló, s bár az erőszak fokozatosan beépül a kapcsolatba, ám valódi indítékai csak a lakás megszerzése után lepleződnek le. Láttunk példát arra is, hogy a szociális szervezet képviselőjének azt is nehezen sikerült elérni, hogy „négy szemközt” tudjon beszélni a kiszemelt áldozattal. Egy másik eset megakadályozására az egyetlen „megoldásnak” a rendőrség értesítése tűnt. A segítő azonban úgy érezte, hogyha jelzi gyanúját a rendőrség felé, akkor alaptalannak fogják tartani azt. Másik hasonló esetben a segítő félt az elkövetőktől.

A 70 éves elmúlt, egyedül élő idős bácsi egyre ritkábban vette igénybe a szociális szervezet szolgáltatásait. A szervezet munkatársának feltűnt ez, és miután egy addig nem látott fiatalasszonnyal jelent meg a lemondani a szolgáltatást, aki – állítása szerint

– nagyon megszerette és gondozza az amúgy szokatlanul ápolatlan, fésületlen bácsit, biztos volt abban, hogy lakását akarják megszerezni. A bácsival négy szemközt beszélt, és elmondta neki gyanúját. Úgy érezte, többet nem tehet. A bácsi nem jelentkezett többé a szervezetnél, és a közeli „sarkonállóban” sem látták azóta. Egy kósza hír terjedt róla: a fiatalasszony külvárosi házában lakik. Lakását időközben elkezdték felújítani.

(Interjú kivonata)

Több interjúban viszont szakosított az a mozzanat, hogy az ügyfél félelmét fejezte ki a lakás elvesztése miatt, főként az általunk is vizsgált „krízisterületeken” lakó asszonyok a szociális szervezeteknél. A szervezetek

azonban nem tudták, mitévők legyenek. Ez idáig tehát nem alakult ki az ingatlanbűnözők megakadályozására olyan cselekvési „protokoll”, amely a segítő kompetenciahatárain belül kijelölne a segítségnyújtás irányait.

Nem tapasztaltunk az érintett szervezetek között érdemi együttműködést sem. A megismert esetek közül a Családsegítő Szolgálat két ingatlanbűnözős eset kapcsán fordult a lakáosztályhoz. Az egyik esetben egy levelet fogalmazott meg, miután észlelte az ingatlanbűnözést (sem a levél célja, sem a tartalma nem ismert előttünk). A másik esetben az intézmény megpróbált előrelátóan intézkedni, attól tartott ugyanis, hogy míg ügyfele börtönben van, lakását elveszítheti.

A börtönbe vonuló férfi családgondozója segítségével levelet írt a Lakáosztályra, amelyben meghagyta, hogy a lakással kapcsolatban felmerülő ügyekben hol találják meg őt, egyúttal meghatalmazta családgondozóját, hogy ügyeiben helyette eljárjon. A börtönből kijöve a lakásában idegnek talált, akik azt állították, hogy csere útján kerültek a lakásba. A hi-

vatalos megkeresés ellenére a lakáosztály hozzájárult a lakáscseréhez. A férfi azóta hajléktalan.

(Esetleírás kivonata)

Találkoztunk azonban néhány olyan esettel is, amelyben a segítő szervezet adekvát lépése meg tudta akadályozni a cselekmény bekövetkezését. Felvetődik a kérdés, vajon véletlen egybeesés-e, hogy mindkét esetben a gondnokság intézménye jelentett megoldást.

A szervezet munkatársa azt tapasztalta, hogy idősebb férfi gondozottja lakásába fogadott egy asszonyt, akit később családtagjai is követtek. A férfi előbb a konyhájába szorult, majd a lakásába sem engedték be. A szervezet munkatársa jelezte a férfi gondnoka felé a problémát, aki határozottan lépett fel a gondnokolt érdekében, és elzavarta a beköltözőket.

(Esetleírás kivonata)

Az alacsony jövedelemből, ámde szép nagy lakásban élő idősödő férfi díjhátralék-problémáját hónapokon keresztül nem sikerült megoldani. A férfi sokat ivott, miután nyugdíját megkapta, visszafizette adósságait, és jóformán egy fillérje sem maradt, újra hitelt kellett kérnie... Ilyen életvitel mellett – ugyan az adósságkezelés jogszabályi feltételeinek megfelelő – mégsem lehetett rendezni adósságát. A lakáscsere tűnt az egyetlen járható útnak mind az ügyfél, mind a családgondozója szerint. Miután a családgondozó tudomást szerzett arról, hogy a férfi – kocsmában szerzett ismerősei segítségével – maga (is) intézni a lakáscserét, sőt, a lakásába egy asszony is beköltözött, a gyámhatósághoz fordult: ideiglenes gondnok kirendelését kérte a lakáscsere lebonyolítására és a díjhátralék rendezésére. Úgy látta, hogy ha ezt a lépést nem teszi meg, ügyfele elesettségét kihasználják, és az amúgy egykor hajléktalan ember ismét hajléktalanná válik. (Hajléktalanként ismert meg leendő feleségét, akinek halála után ő örökölte lakását.)

(Esetleírás kivonata)

Gondokság intézménye

Az ingatlancsalók egyik legmarkánsabb célcsoportját a pszichiátriai betegek képezik. Egyrészt betegségükből eredően, másrészt rossz anyagi körülményeik következtében könnyen kiszolgáltatott helyzetbe kerülhetnek. Jelentős részük leszázalékolt, sokan közülük rokkantnyugdíjat sem kapnak, mert nem rendelkeznek elegendő szolgálati idővel. S ahogy az alacsony jövedelemből élőkre, úgy rájuk is jellemző a lakásköltségekkel kapcsolatos eladósodás.

A pszichiátriai betegek (és tegyük hozzá: a szenvedélybetegségből vagy értelmi fogyatékoságból eredően veszélyeztetett emberek) gondnokság alá helyezése bizonyos fokú védelmet jelent az ingatlancsalásokkal szemben.

Az önkormányzati bérlakásokban élők esetében például úgy, hogy a gyámhatóság minden esetben értesíti a lakásosztályt, ha gondnokság alá helyez valakit, a lakásosztály pedig nem járulhat hozzá a lakáscseréhez, ha azt a gondokolt maga kéri. A vonatkozó jogszabály szerint ugyanis a cselekvőképtelen személy nem tehet jognyilatkozatot, nevében csak a gondnoka járhat el. A korlátozottan cselekvőképes személy jognyilatkozata általános jelleggel, illetve a bíróság ítéletében meghatározott ügycsoportok tekintetében – néhány kivételtől eltekintve – csak akkor érvényes, ha azt a gondnoka beleegyezésével vagy utólagos jóváhagyásával tette. A cselekvőképtelen személy gondnoka, korlátozott cselekvőképesség esetén pedig az érintett személy és gondnoka jognyilatkozatainak érvényességéhez a gyámhivatal jóváhagyása szükséges, ha – egyebek mellett – vagyonának mértékétől függően a gondnokot kirendelő határozatban megállapított összeget, de legalább 50 000 Ft-ot meghaladó értékű egyéb vagyontárgyára, vagyoni értékű jogára vonatkozik.

Ennek ellenére több olyan esettel találkoztunk, ahol a lakásosztály hozzájárult a gondokság alatt álló személy lakáscseréjéhez.

A lakásosztály ügykezelésének

anomáliái mellett mindez a gondokság intézményének korlátaira is felhívja a figyelmet.

A megismert esetekben a hivatásos gondok a gondokolttal ritkán, esetenként havonta egy alkalommal találkozott, és többnyire az önkormányzat épületében. Ebből adódóan nem ismerhette a gondokolt életvitelét, aktuális problémáit, kapcsolatrendszerét. Nem alakulhatott ki közöttük olyan bizalmi viszony, amely megővta volna a könnyen befolyásolható, hiszékeny, elesett embereket attól, hogy csalók befolyása alá kerüljenek. A gondokolt személy ellátása tehát nagymértékben függ a gondok személyétől, attól, hogy milyen hozzáértéssel és mennyire lelkiismeretesen látja el feladatát.

A gondoksággal kapcsolatos problémák ellenére is több példát láttunk arra, gondok kirendelése révén sikerült megakadályozni az ingatlancsalás végrehajtását. A jellemző azonban az, hogy az ingatlancsalás bekövetkezése hívja fel a figyelmet az áldozat belátási képességének csökkenésére, és a gondokság alá helyezési eljárás – a gyámhatóság, az ügyészség vagy a legközelebbi hozzátartozók kezdeményezésére – tulajdonképpen emiatt a cselekmény miatt indul.

Ha az ingatlancsalás áldozata gondokolt személy, a gondok ill. a gyámhatóság a jognyilatkozat érvénytelenségére hivatkozva az eredeti állapot visszaállítását kezdeményezheti a bíróságon. Ezekben az esetekben a másik fél azzal védekezhethet, hogy a cserepartner elhallgatta előle, hogy gondokság alatt áll. A jogszabály szerint, aki cselekvőképességét illetően a másik felet megtéveszti, azért felelősséggel tartozik, és felelőssége alapján a szerződés teljesítésére is kötelezhető. Így tehát a bírósági eljárás kimenetele kétesélyes.

Amennyiben az áldozat önkormányzati bérlakásból került utcára és az eredeti állapot visszaállítása érdekében bírósági eljárásra kerül sor, az önkormányzat két hivatala, a gyámhatóság és lakásosztály egymással szembe kerül.

Többször előfordult az interjúk-

ban, hogy a bírósági elrendelte ugyan az eredeti állapot visszaállítását, ezért az áldozat akár vissza is költözhetne a lakásába, ugyanakkor állapota időközben – részben a lakás elvesztésének traumája következtében – annyira megromlott, hogy önellátásra már nem képes, és életét csak intézményi körülmények között tudja élni. Annak előtte segítséggel, támogatással a lakásában maradhatott volna, azonban ez a traumát követően már lehetetlen.

A következmények kezelése

Az ingatlancsalások következményeinek kezelésére az ellátórendszer lehetőségei meglehetősen korlátozottak. A segítségnyújtást esetenként éppen az a helyzet akadályozza meg, amelynek megoldásában az áldozatnak segítségre volna szüksége. Az áldozatok segélyezése kapcsán felmerülő problémák például nagyrészt a lakhatási jogcím körüli bonyodalmakból erednek. A segélykérelem benyújtásakor ugyanis az ügyfeleknek (sok egyéb mellett) a kerületi illetőséget valamint a lakhatás jogcímét is igazolni kell. Amennyiben a kerületi illetőség nem egyértelmű, például ha a segélykérő nincs bejelentve abba a lakásba, ahol lakik, ha nem rendelkezik adás-vételi vagy lakásbérleti szerződéssel, vagy ha a környezettanulmány során a hivatalos iratoknak ellentmondó tény bukkan felszínre (például a segélykérő nem lakik abban a lakásban, ahova be van jelentkezve, vagyis „fiktív” a lakcíme) a különböző segélyek megállapítása és folyósítása problematikus.

Az utcára kerülő áldozatokra, ha nincs már bejelentett lakcímük, az önkormányzat ellátási kötelezettsége nem terjed ki, azaz hogy a pénzbeli ellátásokat illetően nem; az önkormányzat alapszolgáltatásait (ilyen a családsegítés is) továbbra is igénybe vehetik. A gyakorlat azonban inkább az, hogy a hajléktalanná váló emberek – még ha „életvitelszerűen” a kerületben tartózkodnak is – a hajléktalanellátó rendszerbe sodródnak. Az önkormányzati ellátórendszernek nem fűződik érdeke ahhoz, hogy a

hajléktalanná válókat az ellátottak között tartsa. Az intézményi interjúk hívták fel a figyelmünket ennek ellenkezőjére is, miszerint az önkormányzat segítyez utcán élő embereket, amennyiben meg tudták őrizni lakcímüket.

Arra a problémára válaszul, hogy csak a hivatalos lakcímmel rendelkezők részesülhetnek önkormányzati segítyezésben, a szívességi bejelentkezés „intézménye” alakult ki (a saját lakással nem rendelkező bejelentkezik egy magán tulajdonú lakásba, szívességből, esetleg anyagi ellenszolgáltatásért cserébe). A környezettanulmányhoz egy konkrét időpontot ad meg, a segítyt pedig a postástól, előre megbeszélrt helyen, időpontban veszi át. Így ha nem is hivatalos lakcímén lakik, esetleg nem is a területben, mégis hozzájuthat az ellátásokhoz.

A hajléktalanná vált emberek esetében azonban alapvetően a lakástalanság az a probléma, amelyre – a szociális bérlakás-állomány szükségéből eredően – nincsenek érdemi válaszok.

A jogcím nélküli áldozatoknak az ingatlanctalást követően sikerült beköltözniük ugyan a lakásba, lakhatóságukat azonban nem tudták legalizálni, nem tudnak bejelentkezni (általában nem kapják meg az önkormányzati lakás bérleti jogát). Esetükben a lakhatás támogatásának hiánya volt az a probléma, amely mind az intézményi interjúkban, mind az esetekben felmerült. Gyakori, hogy az ilyen – egyik interjúalanyunk kifejezésével élve – „illegális” lakók a korábbi bérlő hátralékát is hurcolják, amellet, hogy a lakásfenntartás aktuális költségeit is próbálják fizetni, azonban rendre adósságban maradnak. Ha nem fizetik a rezsit és nem rendezik a hátralékot, esélyük sincs arra, hogy bérleti jogot szerezzenek. A jogcím nélküli lakók sem a lakásfenntartási költségek fizetéséhez, sem a díjhátralék kiegyenlítéséhez nem kaphatnak önkormányzati támogatást.

A 3 gyerekes K. házaspárnak 1995-ben lakáspályázat útján jutott egy 62 nm-es, kétszobás komfortos lakáshoz.

Addig egy 9 nm-es szobában szorongtak. A férj betanított munkát végzett egy kis szövetkezetnél, a feleség gyes-en volt legkisebb gyermekükkel. Kevés pénzükből elsősorban a megélhetésüket igyekeztek fedezni, így a közüzemi számlák kifizetése eleinte csak alkalmanként maradozott el, majd egyáltalán nem fizettek semmit. Tartozásaik miatt végül bérleti szerződésük is fölmondásra került. Kétségbeesésükben úgy döntöttek, hogy megpróbálják bérleményüket kisebbre cserélni, és a különbözetből rendezni elmaradásukat. Arra számítottak, hogy a kisebb lakás költségeit is könnyebben tudják majd fizetni.

Újsághirdetés útján jutottak el az ingatlanközvetítőhöz, aki megnyugtatta őket, hogy nagyon jó esélyük van találni egy másfél szobás, 40 nm körüli lakást, és a különbözet összegéből még a zsebükből is marad egy kevés. Két nap múlva becsöngetett hozzájuk két férj, mondván, hogy ők fognak beköltözni és megnéznék a lakást. Nem gyanakodtak, sőt örültek, hogy ilyen gyorsan lett érdeklődő. Este felkeresték az ingatlanközvetítőt, aki tájékoztatta őket arról, hogy talált számukra egy remek lakást. Együtt elmentek megnézni a rendezett házban lévő felújított lakást, ami nagyon tetszett a házaspárnak. Az ingatlanos elmondta, hogy több komoly érdeklődő is van az ingatlanra, úgyhogy jó lenne, ha hamarabb döntenének. A házaspár ott helyben igent mondott a lakásra. Az ingatlanközvetítő kérte őket, hogy egy óra múlva jöjjenek vissza, addig előkészíti a szerződéseket. A csere-szerződés megkötésekor a lakásukat megnéző két férj is jelen volt.

Az ingatlanközvetítő K-ék elé tett egy kötegni hivatalos papírt (az együttműködési és megbízási szerződéseket, a csere-szerződést és meghatalmazást az ügyintézéshez) és kérte őket, hogy írják alá. A házaspár csak felületesen futotta át a papírokat, annál is inkább, mert az ingatlanközvetítő folyamatosan szóval tartotta őket. Gyakorlatilag elolvasás nélkül írták alá a papírokat, köztük a csere-szerződést egy 27 nm-es, komfort nélküli lakásra. A szerződés szerint járt

nekik a különbözet: 300.000.- forint.

K-ék a velük történetekre csak pár nap múlva döbbsentek rá, amikor a lakásukba be akartak költözni az új lakók. Ekkor tudták meg, hogy nem arra a lakásra kötöttek szerződést, amit korábban megnézték. Látták „új” lakásukat is. Vissza akartak táncolni a cserétől, de az ingatlanos megfenyegette őket: tartozásaik miatt hajléktalanok lesznek, és gyerekeiket intézetbe viszik. A házaspár úgy érezte, hogy nincsen más választásuk, mint elfogadni a romos lakást és a 300 ezer forintot. Gyerekeiket pár hétre a nagyszülőkhöz vitték és nélkülítették a lakás lakhatóvá tételének. Meszeltek, üvegeztek, parkettáztak és kialakítottak egy függönnyel elválasztott WC-t és zuhanyzót. A pénzük hamar elfogyott és arra kényszerültek, hogy egy ismerősüktől kölcsönkérjenek. 100 ezer forintot kaptak, amit egy éven át havi 15 ezer forintos részletekben kellett törleszteniük... A kispénzü család számára ez a 15 ezer forint kiadás olyan megterhelő volt, hogy újra adósságaik lettek. Egy éve sem laktak ott, amikor a lakásosztály kilátásba helyezte a bérleti szerződés felmondását. A férfi közben elvesztette az állását és a család gyakorlatilag a gyerekek után járó juttatásokból élt hónapokig.

Ekkor bukkant fel a család életében egy A. nevű hölgy, aki állítólag segíteni szeretett volna nekik. Hogy ki volt ez a nő és hogyan került a család életébe, arról nincsen információ. Állítólag abban próbált segíteni, hogy a család haladékot kapjon a kilakoltatásig. Ezt nem sikerült elintéztie, de felajánlotta, hogy költözzenek az ő lakásába albérletbe. K-ék kiköltöztek az önkormányzati bérleményükből. A lakása egy szoba-konyha, komfortos, erősen lelakott lakás volt. Havonta pontosan fizették a számlákat, tudván, hogy innen már nincs hova menniük. Közel egy év telt így el, amikor kiderült – a vagyonkezelőből jöttek megnézni a lakást –, hogy a lakás végrehajtás alatt áll közüzemi tartozás miatt. K-ék keresték A-t, de a nő – aki nem is volt a lakás bérlője – eltűnt. Ekkor keresték fel a Család-

segítő Szolgálatot és a Gyermekjóléti Szolgálatot, kérve őket, hogy segítsenek a lakásban maradásukban. A család jelenleg jogcím nélkül van nyilvántartva és ügyükben három éve nincsen előrelépés.

(Esetleírás kivonata)

Az ingatlancsalások következményeinek kezelésében a személyes szolgáltatásoknak (a családsegítésnek vagy a hajléktalanok körében végzett szociális munkának) is óriási szerep jut.

Az ingatlancsalással találkozó szociális munkás először elkezd felgöngyöltetni a szálat, és megpróbálja áttekinteni a néha igen szövevényes ügyeket. Egy-egy esetben a dokumentumok „összegyűjtése” is nehézségeket okozhat, mert az áldozat meg sem kapta, vagy nem őrizte meg azokat. Ezt követően lehet csak megtenni a szükséges intézkedéseket. A „beköltöző” áldozatok esetében a cél a lakhatás legalizálása, tipikusan a bérleti jogviszony megszerzése által. Ehhez először az ún. „jogcím nélküli listára” kell felkerülnie az áldozatnak, ugyanis csak így van esélye arra, hogy amennyiben a lakásfenn tartási költségeit is fizeti, megkapja a lakás bérleti jogát. Előfordul az is, hogy a kilakoltatási végzéssel a kezében jelenik meg az áldozat, amikor a szociális munkás nem tud már mást tenni, csak a végrehajtótól haladékat kérni...

Ha az ingatlancsalás következtében elveszítette lakását az áldozat, az „eredeti állapot visszaállítását” próbálják elérni. Ehhez jogi útra kell terelni az ügyet, és a már zajló eljárás folyamán támogatni az áldozatot. A szociális munkások gyakran tehetetlennek érzik magukat ezekben az ügyekben, mert a bírósági eljárás nem sok jót ígér. Az ingatlancsalást nehéz bizonyítani. És tehetetlennek érzik magukat azért is, mert az ingatlancsalásokhoz tartozó dokumentumokat egymás mellé rakva rendre ugyanazokkal a nevekkal találkoznak...

Vida Judith
Módszertan

(folytatás a 15. oldalról)

Higiénia

A várakozásokkal ellentétben csupán két esetben figyelmeztették ügyfeleinket ezen probléma kapcsán (két konyhai dolgozó), de természetesen ez is megoldódott. Sokszor ez az elsődleges szempont, melyen változtatniuk kell ügyfeleinknek, bevallásuk szerint ezt könnyedén teszik. Elmondásuk alapján, a szállókon biztosítva van a fürdési és mosási lehetőség (ez természetesen a szívességi lakáshasználóknál is adott), tehát aki nál ez akadályként merülhet fel, az a „közterület” munkavállalók. Külön kérdésként lehetne foglalkozni az ő problémáikkal (a megkérdézett 77 elhelyezkedés esetében senki nem dolgozik már utcáról).

Ügyfeleink munkavállalási előnyei

Mert bizony vannak olyan esetek (mintegy tucat), ahol a szociális helyzet (és itt a család hiányára kell gondolni) előnnyé kovácsolható. Ugyanis többműszakos munkarenddel, túlórával, hétvégékkel terhelhetők munkavállalóink. Ennek köszönhetően valaki például csoportvezető lett, mert van ideje összehangolni a brigád munkáját.

Ezzel szorosan összefügg a szabadságolás „igénytelensége”. Rugalmasan tudnak alkalmazkodni másokhoz. Meg kell említeni továbbá az elvárások minimális szintjét is. A megkérdézettek talán ha 2%-a panaszkodott vagy követelt bizonyos juttatásokat.

Ezek az előnyök valóban értékessé tehetik a munkáltatók számára ügyfeleinket.

Összefoglalva: ezek a legfontosabb tények az elhelyezkedések tekintetében. Nekünk, az iroda dolgozóinak, számos levonandó következtetésünk kell, hogy legyen. Véleményem szerint a legfontosabb a kommunikáció kialakítása az egyéni esetkezelő szociális munkásokkal.

A sorok írásakor, egy ügyfelünk keresett fel, akinek sikerült elhelyezked-

nie. Takarító egy szállodában. Egy hónapja dolgozik és elnézést kért, amiért csak most jelezte ezt nekünk, pedig az irodától csak három emelettel lakik feljebb. Nem baj, nagyon örülök... Vele együtt. Jól érzi ott magát és én is jobban érzem ettől magam... Megköszöni és siet dolgozni, délutános. Ő tehát a 78.-dik.

Most azt kívánom munkatársaimnak, magamnak s Nekik, ügyfeleinknek, hogy ha legközelebb leülök a gép elé, akkor Andrásnak kelljen szólnom, aki matematikatanár volt, hogy segítsen a számolásban, ha táblázatokat készítek az elhelyezkedésről...

Nagy István
Álláskereső Iroda

Szépítő

„Nem fontos, hogy sok író legyen egy közösségben, de fontos, hogy sok olvasó legyen. Nem fontos, hogy te szövegezd meg a szépet és igazat, fontosabb, hogy megismerjed.”

Márai Sándor

E fenti idézet szellemét választva mottónak igyekszünk e termékenyítő, szépítő erőket a művészet világából vagy akár a hétköznapi, közvetlen környezetünkől választva felvillantani, megláttatni, ezzel is hozzájárulva lelkünk épüléséhez, gazdagodásához.

Rovatvezetők: Oláh Judit
Dózsa Átmeneti szállás

Lénárd Sándor munkássága

A rajzok, amiket ebbe a számba igyekeztem becsempészni, Lénárd Sándor munkái. Lénárd nem volt grafikus, de minden egyéb. Ezekkel a rajzocskákkal saját könyveit illusztrálta.

Szövegek után kutatva nehezen barátkoztam a megjelöléssel, miszerint „magyar származású író” lett volna. Magyar író volt, annak ellenére, hogy itthon nem sokan ismerik, mert életének csupán öt utolsó évében volt az. (Hosszú út vezetett az Alexander Lenard-tól, Lenard A. Sándoron át a Lénárd Sándor-ig.) Álljon most itt egy részlet, „figarói hangvételi” – ahogy magyar kiadója Kardos G. György nevezi, önéletrajz – monológjából:

„Soroljam fel – mint ahogy ez bemutatkozásnál illik – foglalkozásaimat? Voltam kukta, mértem házról házra vérnyomást, voltam a római Magyar Akadémia orvosa, koldultam a Vezúv festői táján, s Machiavelli szőlőhegye tövében, mint az amerikai hadsereg antropológusa csontvázakat raktam össze apró darabkákból . . . Írtam még művészettörténeti, archeológiai, orvosi disszertációkat a Biblioteca Nazionale öles téglafalai mögött meg a vatikáni könyvtárban... Egy ideig két zongorán játszottam egy bankigazgatóval vacsoráért, s nála megértőbb szakácsnője krumplit lopott részemre a spájzból, hogy másnap is legyen mit ennem. Én voltam az ebtenyésztők első háború utáni kongresszusának fordítója. Voltak pácienseim: egy börtönőr egyszer elküldött egy isiásban szenvedő zsebtolvajhoz, aki továbbajánlott zsebtolvaj- és betörőkörkben. Kezeltem egy püspök visszereit, egy rendfőnöknőnek

lúdtalpbetétet rendeltem, mert a rendalapítója nem volt hajlandó megtenni a boldoggá avatásához szükséges csodát. És kezeltem egy, a Szent-

székhez akkreditált követ disznóját is. Brazíliában mint egy ólombánya mindenesorvosa kezdtem. Csak hogy főbb foglalkozásaimat említsem.”

1910. március 9-én született Budapesten. A család kezdetben nagypolgári jómódban élt, majd a tízes évek végére „összezsugorodott” ez a jólét. Az első háború teljesen átírta a család történetét. (Valahol írja az első világháború kitörésének napjáról, hogy az volt „az emberiség utolsó, valóban boldog napja”.)

A ’19-es kommün eszméivel mindössze pár napig szimpatizáló családjá – a nénik és bácsik – nagy mulatságára megírja és előadja a „Kun Béla, a nagy gazember” kezdetű versét.

A bukás után szétszakad a család,

ő apjával Bécsbe megy, ott végez többek között orvosi tanulmányokat is.

Az erősödő náci tendenciák, az Anschlusst követő kirekesztő rendelkezések, a megaláztatások sora arra késztetik, hogy barátai segítségével 1938-ban Rómába emigráljon. Ez élete talán legkilátástalanabb korszaka. Kiszolgáltatott, számkivetett hajléktalanként tanul éhezni és az olasz nyelvet is csak most sajátítja el. Itteni élményeit veti papírra húsz évvel később a „Róma 1938 és 43” című írásában. Mulatságos történetként meséli el a fasiszmus hétköznapijait. „Ki tilthatja meg, hogy nevetve mondjuk ki az igazságot?” – vallották a rómaiak és vallja Lénárd is. Magyar nyelvű megjelenése után Veres Péter írja róla: „Ez a novella messze magasan fölötte áll Moravia római történeteinek, pedig azok még elég jó olvasmányok.”

Történészek által megtalált anyagaiból kiderül, hogy 1943-ban Lénárd tagja volt egy bizonyos „Szabad

Hat év Rómában 1943

Végezetül úgy tetszik, itt e tájban,
Mit nem kínáltak és nem volt
enyém,
A szőlők és az ódák otthonában
Gyökeret vertem s mélyre
nőttem én.

És így talán, ha benne nyugszom
egyszer;

Koporsómon, halotti ingemen
Átnőtt ciprus- és taxusgyökerekkel,
Nem leszek árva, nem oly idegen.

(Nemes Nagy Ágnes fordítása)

Magyar Szövetség”-nek Rómában, ami egy titkos antifasiszta társaság volt. Annyira azért nem volt titkos ez a szervezet, hogy a W. Churchill által létrehozott még titkosabb szervezet, a Special Operations Executive ne tudott volna róluk, és ne szerepelt volna egy „Lénárt nevű orvos” a szabad magyar szövetségről szóló jelentésekben.

A polihisztor, tizenhárom nyelven beszélő orvos, költő, író, műfordító, zenetudós, tudományos könyvek szerzője, tolmácsolásból és fordításból él ezekben az időkben. Közvetlenül a háború után tolmácsként és orvosként dolgozott az amerikai hadseregnek is.

1946-ban jelenteti meg Molnár Ferenc: „Oszi utazása” olasz fordítását. Később megismerkedik az akkori magyar szellemi élet kiválóságai-val: Weöres Sándor, Károlyi Amy, Karinthy Ferenc, Szabolcsi Bence, Nemes Nagy Ágnes, Lengyel Balázs, Déry Tibor lesznek levelező partnerei.

Csábítják haza Magyarországra. Nem csak egy orvosi konferenciára hívják meg, de egy orvostörténeti tanszékvezetői állás is szóba kerül. Nem ezt választja. Egyébként sem volt valami jó véleményrel a kom-

munistákról. A két háború közelsége miatt az volt a meggyőződése, hogy csak idő kérdése, hogy a hidegháború mikor csap át egy újabb világégésbe. Dél-Amerikát választja.

1952. február 15-én érkezik meg Rio de Janeiróba.

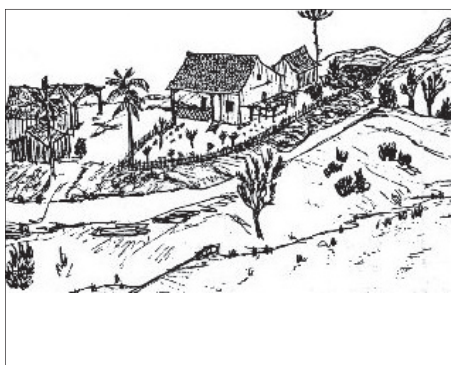
Egy nemzetközi patológiai kongresszuson végzett tolmácsolásért kapott pénzen, 1956-ban, száztiz példányban kiadja a latin Micimackó-fodítását és szétküldi ismerőseinek. Még ebben az évben megnyeri a brazil TV egyik műveltségi vetélkedőjét és az ott nyert pénzből földet vesz az őserdőben. Közben magyar műveket fordít németre. Szerb Antal: „A ki-

rálányé nyaklánc” című művének fordítását elküldi Pestre az özvegynek. Szerb Klára felfedezi Lénárdot a magyar közönségnek is.

Első könyve 1967-ben jelent meg itthon, „Völgy a világ vé-

gén” címen.

1972. április 13-án, két agyvérzés után, a halálra felkészülve ment el. „Aki békét kötött a halállal, már jobban él, már nem szorul a képzelet vigaszára! Miként a hal elfogadja az Óceánt, fogadd el te is: a Mulandóságban élünk, nemcsak az utolsó percünk a halálé, minden percünk egy homokszeme, minden fényes percünk

Dél-Amerika

*Rejtve érintetlen ércfalakban
ezüstkincsek, csattok izzanak,
óriáskígyó végeláthatatlan
teste ring a banánfák alatt.*

*Püspöklila szitakötőszárnyak
színe orchideaszirmon ég,
tábornokok lázadókká válnak,
s Göncölszekér nélkül ég az ég.*

kaszájának egy-egy villanása.”

Halálhírét saját kezűleg, előre elkészített és szépen illusztrált értesítőn közölte öt nyelven a világgal.

Sírja az őserdő szélén, kertje végében, a maga ültette fenyők tövében van.

Halálhírét a hozzá legközelebb álló öt nyelven tudató, saját kezűleg, előre elkészített és szépen illusztrált értesítőn közölte a világgal. Temetésén Bach H-moll miséje hangzott fel, és Dona Emma egész lakossága jelen volt.

Sírja a maga ültette, az elmúlt három évtizedben hatalmassá nőtt fenyők tövében van.

Dávid Zoltán

Váltó-Ház

(forrás: www.mek.oszk.hu – ezen az oldalon elektronikus formában is megtalálhatóak Lénárd Sándor művei)

Kedves Olvasó!

Köszönjük a sok anyagot, amit küldtetek! Ha netán valamelyikkel nem találkoztok a jelenlegi számunkban, az csak a helyszűke miatt lehet. Felhívásunk továbbra is áll: ha szekrényedből kidől a rengeteg írás, cikk, rajz, stb., aminek megjelentetése régóta legfőbb óhajod, vagy netán az ügyeleti naplóban találsz valami közlésre méltó gyöngyszemet, ne habozz, add át valamelyik rovat szerkesztőjének, vagy küldd el a bmszkireveszek@freemail.hu e-mail címre!

Az építő jellegű kritikákat is örömmel fogadjuk.

Megtisztelő figyelmedet köszönjük!

Hosszabb nyári szünet következik: találkozunk októberben, a következő számban!

A szerkesztőbizottság